

Brottsförebyggande arbete i praktiken – 19 lokala projekt

IDÉSKRIFT NR 12

OM LOKALT BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETE FRÅN
BROTTSFÖREBYGGANDE RÅDET

RAPPORT 2004:6

DENNA RAPPORT KAN BESTÄLLAS HOS BOKHANDELN
ELLER HOS FRITZES KUNDSERVICE, 106 47 STOCKHOLM.
TELEFON 08-690 91 90 FAX 08-690 91 91
E-POST ORDER.FRITZES@NJ.SE

PRODUKTION

BROTTSFÖREBYGGANDE RÅDET, INFORMATION OCH FÖRLAG
BOX 1386, 111 93 STOCKHOLM
TELEFON 08-401 87 00 FAX 08-411 90 75
E-POST INFO@BRA.SE
BRÅ PÅ INTERNET WWW.BRA.SE
ISSN 1100-6676 ISBN 91-38-32134-3
FÖRFATTARE ANDREAS FAHLÉN OCH MALIN NÄÄS
ILLUSTRATION LARS ESSELIUS
LAYOUT OCH GRAFISK PRODUKTION BRITTON & BRITTON
TRYCK ELANDERS GOTAB AB 2004
© BROTTSFÖREBYGGANDE RÅDET

Innehållsförteckning

FÖRORD	7
KAPITEL 1: INLEDNING	7
Ta tillvara andras erfarenheter	9
Bidra till kunskapsuppbyggnaden	10
KAPITEL 2: ÅTGÄRDER MOT KROGVÅLDET	13
Utbildning i alkoholserving	15
Helhetsgrepp i Cardiff	17
Insatser mot narkotika	20
Ökat samarbete med ordningsvakter	22
Sammanfattande diskussion	24
KAPITEL 3: ÅTGÄRDER INOM KOLLEKTIVTRAFIKEN	29
Stöd till bussförare	31
Bussvärdar minskade skadegörelsen	32
Kampanj ökade tryggheten	34
Sammanfattande diskussion	36
KAPITEL 4: ÅTERFALL I BROTT	39
KrAmi – myndigheter i samverkan	40
Snabb insats mot rattfylleri	43
KRIS – kamratförening för tidigare kriminella	45
Sammanfattande diskussion	48
KAPITEL 5: ATT FÖREBYGGA HATBROTT	51
Aktivt arbete mot främlingsfientlighet i Värmland	54
Arbetsgrupp mot främlingsfientlighet i Nora	57
Samverkan för att stödja offer för homofobiska brott	59
Sammanfattande diskussion	62
KAPITEL 6: ÅTGÄRDER MOT BILBROTT	67
Ett brittiskt exempel på certifiering av parkeringar	69
Ett svenskt exempel på certifiering av parkeringar	72
Töm bilen själv!	74
Riktad information till bilägare	76
Sammanfattande diskussion	78
KAPITEL 7: BEBYGGELSEINRIKTAD BROTTSPREVENTION	81
Trygghetsvandringar i Tynnered	82
Planera bort brotten	86
Sammanfattande diskussion	87
REFERENSER OCH MER INFORMATION	91

Förord

Ett sätt att stödja det lokala brottsförebyggande arbetet är att samla och sprida information om lovande lokala projekt. I denna skrift presenteras nationella och internationella brottsförebyggande projekt och åtgärder på lokal nivå. De verksamheter som beskrivs syftar till att förebygga och förhindra brott och att öka människors trygghet. Verksamheterna återfinns inom sex skilda områden: kollektivtrafiken, krogvåld, bebyggelseplanering, hatbrott, bilbrott och återfall i brott. Urvalet har gjorts för att belysa åtgärder mot vardagsbrottslighet och för att uppmärksamma områden som är prioriterade på nationell nivå, exempelvis hatbrottslighet.

En skrift av den här karaktären gör inte anspråk på att ge en heläckande bild av brottsförebyggande verksamheter inom de utvalda områdena. Avsikten är snarare att presentera exempel på brottsförebyggande arbete för att inspirera till fortsatt utveckling. Eftersom de lokala förutsättningarna skiljer sig åt mellan olika kommuner, måste man också anpassa den egna verksamheten utifrån de förhållanden som gäller på den egna orten.

Skriftens författare är Andreas Fahlén och Malin Nääs, båda verksamma vid BRÅ. Synpunkter på skriften i sin helhet har lämnats av Lena Paulsson och Mariana Mauritzon som båda är engagerade i lokalt brottsförebyggande arbete. Dessutom har Eva Tiby vid Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet och S-O Gustafsson vid Säkerhetspolisen lämnat värdefulla synpunkter på kapitlet om hatbrott.

Stockholm i december 2004

Jan Andersson
Generaldirektör

Lars Alexandersson
Enhetschef

kapitel 1.

Inledning

De flesta brott som drabbar människor begås i deras närmiljö. Det är också där som de omständigheter som orsakar brottsligheten återfinns. Därför måste också åtgärderna mot denna typ av brottslighet utgå från den lokala nivån. Det är en utgångspunkt i det nationella brottsförebyggande program *Allas vårt ansvar* (Ds 1996:59) som regeringen presenterade år 1996. Enligt programmet bör det lokala arbetet organiseras så att det skapas en effektiv samverkan mellan frivilligt arbete och myndigheters åtgärder. En av Brottsförebyggande rådets (BRÅ:s) prioriterade uppgifter är att stödja det lokala brottsförebyggande arbetet. Sedan år 1999 ansvarar Enheten för lokalt brottsförebyggande arbete på BRÅ för den uppgiften. För att stimulera det lokala arbetet fördelar myndigheten bland annat ekonomiskt stöd till lokala brottsförebyggande projekt och anordnar utbildningar för dem som arbetar lokalt. Ett annat sätt att stödja det lokala arbetet är att samla och sprida information om lovande brottsförebyggande projekt, såväl nationella som internationella. Därför presenterar BRÅ information om lokala brottsförebyggande projekt på sin webbplats.

Myndigheten ger även ut en serie med idéskrifter om lokalt brottsförebyggande arbete. I slutet av år 1999 publicerade BRÅ idéskrift 3, *Brottsförebyggande åtgärder i praktiken*. Denna skrift är en uppföljning och presenterar ytterligare exempel på lokalt brottsförebyggande arbete inom sex skilda områden: bebyggelseplanering, kollektivtrafiken, bilbrottslighet, hatbrott, återfall i brott och krogvåld. De olika kapitlen beskriver verksamheter som syftar till att förebygga vardagsbrott och brott som samhället anser särskilt angelägna att förebygga. De projekt som beskrivs är främst inriktade mot att skapa samarbete mellan flera olika aktörer på lokal nivå. Avsikten är att ge en kort introduktion till brottsförebyggande arbete inom de olika ämnesområdena. Varje kapitel innehåller därför ett antal förebyggande åtgärder och avslutas med en sammanfattande diskussion.

Ta tillvara andras erfarenheter

Förutsättningarna för lokalt brottsförebyggande arbete skiljer sig åt mellan olika områden och platser. Det gäller exempelvis brottslighetens omfattning och karaktär, orsakerna till brottsligheten, befolkningsstrukturen, de socio-ekonomiska förhållandena och de organisatoriska förutsättningarna. Därför går det inte att direkt överföra erfarenheterna från ett projekt till ett annat. I stället bör man försöka hitta de grundläggande principer som verkar fungera för en viss typ av problem och utifrån den kunskapen utveckla egna lösningar som är anpassade efter den lokala problembilden (Ekblom, 2002). Allt brottsförebyggande arbete bör därför baseras på en noggrann kartläggning och analys av den lokala problembilden. Frågor som är viktiga att besvara är varför vissa brottsproblem har uppstått, vad som kan vara orsaken till dem och vilka insatser som kan tänkas förebygga problemen. Det är viktigt att anpassa insatserna till möjliga resurser och att ta reda på vilka aktörer som är mest lämpade att arbeta med det aktuella problemet. (Läs mer om kartläggning i idéskrift 2, *Kartläggning, problemanalys & prioriteringar*.)

När man tar del av andras erfarenheter bör man särskilt notera hur insatsen/åtgärden har utvärderats. Det är naturligtvis en fördel om åtgärden är vetenskapligt utvärderad, men det finns också andra sätt att bedöma tillförlitligheten i ett projekt. Dokumenterade erfarenheter av projekt innebär ofta att en åtgärd genomförts mer än en gång och att det finns flera uppgifter som tyder på ett liknande resultat. Uppgifterna kan vara hämtade från exempelvis interna uppföljningar som genomförts av dem som bedrivit verksamheten, intervjuuppgifter eller myndighetsrapporter. Det är också intressant att ta del av projekt som utvecklats utifrån ett teoretiskt synsätt. Det kan till exempel vara insatser som utformats utifrån ett teoretiskt resonemang om riskfaktorer och vad som kan fungera brottsförebyggande. När man bedömer om ett projekt eller en åtgärd är lovande är det även viktigt att försöka ta reda på att arbetet inte leder till några oönskade konsekvenser, exempelvis att verksamheten är etiskt tveksam, skapar problem inom andra områden eller begränsar och inkräktar på människors rörelsefrihet.

Bidra till kunskapsuppbyggnaden

För att själv kunna bidra till kunskapsuppbyggnad inom det brottsförebyggande området är det därför viktigt att dokumentera och utvärdera eller följa upp verksamheten. Ett dokumenterat och utvärderat projekt kan underlätta för andra som arbetar med liknande problem. Om ett projekt utvärderas och visar sig fungera väl kan det även öka motivationen hos bidragsgivare och andra finansiärer att fortsätta att stödja projektet. Det är inte heller bara de positiva effekterna som är värda att dra lärdom av, utan det kan även vara av vikt att fundera över varför en insats inte fungerade som det var tänkt. Det gör det möjligt att undvika samma fallgropar och kanske utveckla en bättre metod. Oavsett vilket resultat utvärderingen visar är den värdefull som ett led i projektets kunskapsuppbyggnad och kan användas till att förbättra åtgärder och aktiviteter.

Redan när man planerar ett projekt är det av stor betydelse att fundera över hur verksamheten ska utvärderas. Inför en utvärdering är det viktigt att spara dokumentation om vad man har gjort, varför man har gjort det, vilka som har deltagit i projektet och hur de olika aktörerna har engagerats i arbetet. Ofta kan arbetssättet behöva revideras utifrån de erfarenheter som görs under arbetets gång. Vid de tillfällena bör det dokumenteras vilka förändringar som har gjorts och varför.

En utvärdering eller uppföljning av ett projekt eller en verksamhet kan med fördel genomföras av någon utomstående, exempelvis forskare eller studenter vid högskolor och universitet. Om en extern utvärderare genomför utvärderingen ökar förutsättningarna för att den blir objektiv och för att svårigheter och problem blir uppmärksammade. Det är dock inte alltid möjligt att engagera utomstående utvärderare. Ett annat sätt är att internt följa upp verksamheten. Även internt utförda utvärderingar fyller många viktiga funktioner och bidrar till att öka kunskapen om brottsförebyggande arbete. (Mer information om utvärdering finns i idéskrift 4, *Utvärdering och dokumentation*.)

För att öka kunskapen om brottsförebyggande arbete är det viktigt att låta andra ta del av resultaten. Denna idéskrift ska sprida erfarenheter om några av de verksamheter som bedrivs nationellt

och internationellt. Urvalet av projekt har gjorts genom sökningar på Internet, genomgång av de projekt som beviljats ekonomiskt stöd från BRÅ och förfrågningar till lokala brottsförebyggande råd, olika myndigheter och organisationer. Skriften gör inte anspråk på att värdera vilka verksamheter som har fungerat bäst inom de olika områdena. Avsikten är snarare att presentera exempel på brottsförebyggande arbete för att inspirera till fortsatt utveckling inom dessa områden. Informationen om projekten är hämtad både från skriftliga och muntliga källor.

På Brottsförebyggande rådets (BRÅ:s) webbplats, www.bra.se finns det också en särskild avdelning som riktar sig till lokala brottsförebyggande aktörer. Där finns ytterligare exempel på brottsförebyggande arbete i praktiken. I skriften finns även lästips och en referenslista på litteratur.

kapitel 2:
Åtgärder mot
krogravåldet

En relativt stor andel av antalet anmälda fall av misshandel och hot inträffar i krogmiljöer. Det typiska krogvåldet polisanmäls oftast som misshandel utomhus (på allmän plats) av en okänd gärningsman. Denna typ av våld brukar kallas gatuvåld och står för en fjärdedel av alla anmälda misshandelsbrott. Anmälningarna för alla typer av misshandelsbrott har ökat stadigt sedan mitten av 1970-talet och år 2003 anmäldes drygt 65 000 brott till polisen. Ökningstakten för gatuvåld var ännu snabbare fram till 1990-talets mitt då ökningstakten stagnerade något. År 2003 anmäldes omkring 16 000 fall av gatuvåld. Mycket talar för att ökningen av antalet anmälningar av gatuvåld ger en relativt god bild av utvecklingen av den faktiska brottsligheten. Gatuvåldet skiljer sig på denna punkt från övriga misshandelsbrott där anmälningsfrekvensen är mer känslig för svängningar i samhällsnormer (Kühlhorn, 2004).

Den officiella brottsstatistiken säger dock ingenting om hur stor del av gatuvåldet som kan relateras till kroglivet eftersom brottsplatsen inte redovisas i statistiken. Genom uppgifter från andra typer av undersökningar går det dock att visa att ungefär en fjärdedel av det polisanmälda gatuvåldet sker inne på en restaurang eller krog. Det visar till exempel Statistiska centralbyråns Levnadsnivåundersökningar (SCB, 2004), en undersökning vid Södersjukhusets akutmottagning i Stockholm (Södersjukhuset, 2000) och en genomgång av skaderegistret vid ett antal akutsjukhus (Folkhälsoinstitutet, 2003). Dessa undersökningar förefaller dock inte fånga in det våld som till exempel sker på väg hem från krogbesöket. Offerundersökningen vid Södersjukhuset visar till exempel att tre fjärdedelar av offren var alkoholpåverkade, att lika många blivit misshandlade på en allmän plats (nöjeslokaler inräknade) och att runt hälften kom in på nätter mellan midnatt och klockan fyra. Det pekar mot att våld i samband med krogbesök (på krogen eller på vägen hem) står för en mycket stor andel av gatuvåldet. Det bekräftas i en undersökning där 40 procent av misshandelsfallen i Stockholm kunde relateras till alkoholkonsumtion på restaurang (Norström, 1998). Brittiska undersökningar visar liknade siffror. Enligt Mattison (2001) inträffar en tredjedel av alla fall av misshandel på eller utanför en pub eller restaurang.

Utbildning i alkoholserving

BAKGRUND

Att minska andelen kraftigt berusade personer på restauranger och krogar är sannolikt en av de mest effektiva metoderna att minska risken för våld och hot i kroglivet. Restaurangerna har här en nyckelroll eftersom de har en möjlighet att styra graden av berusning genom en ansvarsfull alkoholserving. Även ordningsvakterna har en viktig funktion eftersom de kan agera grindvakter och inte släppa in personer som är alltför berusade. Det här är bakgrunden till det så kallade STAD-projektet, som startade i Stockholm år 1995. Projektet syftar till att utbilda krogägare, serveringspersonal och ordningsvakter för att minska andelen kraftigt berusade personer på restaurangerna och lära ut hur man förebygger att situationer utvecklas till våldsamma incidenter. De utvärderingar av STAD-projektet som gjorts visar att personalen i mindre utsträckning serverar märkbart berusade personer och att det krogrelaterade våldet har minskat (Wallin, 2004). I Nyköpings kommun startades år 2003 en lokal variant av STAD-projektet.

ÅTGÄRDER

Initiativet till projektet i Nyköping togs från början av landstingets alkoholtagning, men projektet drivs i dag av en anställd vid kommunledningskontoret i Nyköping. Projektet har ingen formell ledningsgrupp men en grupp bestående av kommunens projektledare, kommunens alkoholhandläggare och representanter från krogägarföreningen, polisen, lokala brottsförebyggande rådet och landstingets alkoholtagning samverkar i projektet.

Den viktigaste insatsen har varit att utbilda krogägare, personal och ordningsvakter i ansvarsfull alkoholserving. Utbildningen består av momenten alkoholens medicinska påverkan, alkohollagstiftning, våld på och utanför krogar, konflikthantering och narkotikakunskap.

Parallellt med utbildningen har andra aktörer, främst polisen, genomfört flera insatser för att förebygga våld på och kring krogarna i Nyköping:

Polisen arbetar aktivt med att försöka förebygga krogvåld.

Polisen har nära samarbete med ordningsvakterna och gör besök på krogarna under kvällar för att orientera sig om kända ”bråkmakare” befinner sig på krogen. Om situationen kräver det kan polisen ingripa i ett tidigt skede. Polisen går även in på krogarna och pratar med serveringspersonal, eventuellt krogägare, och kontrollerar toaletterna, där bråk ofta uppstår. Polisen bedriver också en mer aktiv övervakning och fotpatrullering i anslutning till krogarna, särskilt vid stängningsdags. Polisen försöker även förebygga våld genom att ge krogarna tips och råd om hur de kan förbättra miljön utanför krogen. Det kan till exempel handla om entrébelysningen och hur köerna kan arrangeras smidigast för att undvika onödiga friktioner.

Helgen i anslutning till löneutbetalning har polisen gemensam utsättning med krogarnas ordningsvakter. Då går man igenom aktuella problem med droger eller vapen, personer som är efterlysta eller kan misstänkas ställa till med problem. Polisen berättar även vilka polisenheter som har uttryckningsansvar.

Socialförvaltningens fältarbetare arbetar mer aktivt mot krogarna och gör kontroller inne på krogarna och kontrollerar bland annat att minderåriga inte serveras alkohol. För att göra fältarbetarna välbekanta och skapa förståelse för deras arbete deltar de vid kommunens STAD-utbildning. Fältarbetarna träffar polisens gatulangningsgrupp en gång i veckan för att utbyta information.

Polisen försöker även tillämpa den lokala ordningstadgan på ett mer aktivt sätt genom att ingripa vid alkoholförtäring på allmän plats, framför allt när det gäller minderåriga. Eftersom alla krogar i princip ligger längs en gata i city där alkoholförtäring är förbjuden, har polisen även utbildat och instruerat ordningsvakterna om vilka möjligheter de har att ingripa mot personer som dricker alkohol inom ordningsvakternas arbetsområde utanför krogarna.

RESULTAT

STAD-projektet startade i Nyköping år 2003. Under det första året fullföljde 62 personer utbildningen i ansvarsfull alkoholservice. Enkätundersökningar med dem som har deltagit i kursen visar att de har blivit mer medvetna om överservering och att man inte bör sälja alkohol till minderåriga. Projektet har också förbättrat samarbetet och samordningen bland dem som arbetar med krogrelaterade

frågor inom kommunen. Efter en något trevande start har krogägarna börjat samarbeta för att förebygga krogvåldet. Till exempel har de nattöppna krogarnas ordningsvakter börjat larva varandra om stökiga personer som blivit avvisade och kan misstänkas försöka komma in på andra krogar. Polisen ser mycket positivt på satsningen och upplever att samarbetet mellan olika aktörer fungerar mycket bra. Framför allt har polisen mycket bra kontakter med krogarnas ordningsvakter. Satsningen i Nyköping har inte utvärderats vetenskapligt, men en uppföljning av den polisanmälda våldsbrottsligheten under år 2003 tyder på att projektet har haft positiva effekter. Restaurangrelaterade våldsbrott och skador minskade med 12 procent under året. Antalet upptäckta narkotikabrott på krogarna ökade med 47 procent, vilket kan tolkas som att krogpersonal, ordningsvakter och polisen har blivit bättre på att uppmärksamma drogpåverkade personer.

Helhetsgrepp i Cardiff

BAKGRUND

Kultur- och nöjessektorn har under de senaste decennierna vuxit fram som en av de viktigaste näringsgrenarna. Många städer försöker aktivt profilera sig som turist- och nöjescentra. Baksidan är dock ofta att det alkoholrelaterade våldet i anslutning till nöjeslivet ökar. Den här typen av problem uppstod i den walesiska staden Cardiff när nöjesindustrin växte kraftigt under slutet av 1990-talet. Staden tog emot nio miljoner besökare årligen, oftast i anslutning till kultur- och idrottsevenemang vid den nybyggda Millennium Stadium. För att motverka problemen började polisen i Cardiff att arbeta problemorienterat mot ett antal krogar och gator där det förekom mycket alkoholrelaterat våld och ordningstörningar. Insatserna var dock i stor utsträckning av tillfällig karaktär. Ett arbete påbörjades för att hitta metoder för att fler aktörer, däribland krogägarna, skulle involveras och ta ett större ansvar för problemen. Med stöd av inrikesdepartementet startades därför under år 2000 projektet TASC – Tackling Alcohol-Related Street Crime.

ÅTGÄRDER

Projektet i Cardiff utvecklades snabbt till en bred och omfattande satsning mot våldet inom nöjeslivet. Utmärkande för projektet var att det baserades på en grundlig problemanalys om var, när och hur krogvåldet inträffade. Källan till det var en databas som byggdes upp där uppgifter om krogvåldet matades in. Arbetet sköttes av en analytiker som kontinuerligt lade in information i databasen baserad på uppgifter från främst polisen och sjukhusets akutmottagning om incidenter med våld och ordningsstörningar runt pubarna. Informationen analyserades fortlöpande och blev en viktig utgångspunkt för vilka platser och tidpunkter som arbetet främst skulle riktas emot. Kartläggningen lade grunden för ett flertal konkreta insatser som gjordes inom ramen för projektet:

Det gjordes ett försök att skapa en dialog mellan krogägare och polisen. En viktig åtgärd var att bilda ett forum där krogägarna kunde diskutera aktuella problem tillsammans med polis och övriga myndigheter. De flesta krogägare anslöt sig så småningom till forumet vilket innebar att de kunde hitta en gemensam linje i förhållande till problemen. Samarbetet ledde till flera konkreta åtgärder, till exempel att barägare och polis samarbetade för att hålla välkända bråkstakar under uppsikt i samband med stora idrottsevenemang. Krogägarna enades även om att använda plastglas och inte sälja flasköl för att minska riskerna för att olika supportergrupper kastade glas på varandra. Representanter från projektledningen började också att besöka krogarna för inspektioner och gav råd om hur säkerheten kunde förbättras.

För att förbättra kontrollen av ordningsvakterna skapades ett nytt system för utbildning och registrering av vakterna. Utbildningen av vakterna togs över av polisen och utökades för att stärka vakternas professionalism. Vakterna registrerades i en databas från vilken man kunde göra uppföljningar av brottsmisstankar. De vakter som misskötte sig riskerade att bli av med sin licens. Polisen förstärkte också sin kontroll av vakternas arbete.

Projektledningen försökte få myndigheten som ansvarade för utskänkningstillstånd att vara mer restriktiv med att ge nya tillstånd i områden med hög koncentration av barer. Motsvarande framstöt gjordes även till stadens stadsplanekontor. För att förenkla hemtran-

sport när barerna stängde började barerna även att sälja bussbiljetter.

Inom ramen för projektet riktade polisen under sommaren 2000 en stor insats mot platser där kartläggningar av brottsligheten hade visat att det förekom mycket alkoholrelaterat våld. Polisen tillämpade bland annat en aktiv synlig patrullering, kontrollerade ordningsvakternas licenser, inspekterade kameraövervakningsutrustning, pratade med barägare och gjorde riktade insatser mot drogmisbruk. Under början av år 2001 genomfördes en ny insats som var riktad mot två gator utanför pubar där det förekommit många våldsincidenter.

För att uppmärksamma allmänheten om vad som pågick genomfördes tre annonskampanjer med information om projektet.

För att minska återfallen bland dem som dömts för våldshandlingar när de varit alkoholpåverkade skapades ett behandlingsprogram inom frivården i Cardiff. Programmet baseras på kognitiv beteendeterapi och riktade sig till personer som dömts för minst tre våldsbrott de senaste två åren och bedömdes ha hög risk för återfall i brott.

En utbildning i ansvarsfull alkoholservering togs fram av projektet. Utbildningen riktade sig till serveringspersonal och innehöll inslag om alkohollagstiftning, effekter av alkohol och förebyggande arbete. För att sprida kunskapen producerades också en handbok i ämnet.

En utbildningsinsats riktades mot barn i mellanstadieålder i Cardiff. Utbildningspaketet innehöll en video om ”safe drinking”, fotografier av misshandlade personer samt olika former av rollspel och underlag för diskussioner om våld och alkohol. Under det första året genomgick 27 klasser utbildningen.

Inom projektet engagerades en sjuksköterska som arbetade vid det lokala sjukhusets akutmottagning. Hon gav stöd till misshandelsoffer som kom in till sjukhuset och försökte även förmå dem att polisanmäla händelsen. Hon hade också en viktig uppgift i att förse projektets databas med information om var och när misshandelsituationer hade inträffat.

RESULTAT

Projektet i Cardiff har utvärderats vetenskapligt av utomstående forskare. Utvärderingen är en form av ”före-och-efter”-analys, där

situationen under projektåret jämförts med situationen året innan projektet startade. Utvärderingen visade att antalet alkoholrelaterade misshandelsbrott hade minskat med fyra procent. Under samma tid hade dock utskänkningskapaciteten hos barerna, i form av nystartade pubar och utbyggnad av befintliga pubar, ökat med tio procent i centrala Cardiff. I övriga Wales ökade däremot brottstypen våld mot person med tio procent under motsvarande period. Enligt utvärderingen innebär det att antalet misshandelsfall låg klart under den förväntade nivån.

I motsats till dessa goda resultat visar utvärderingen att incidenter som rapporterats som alkoholrelaterade ordningsstörningar hade ökat med 49 procent sedan projektet startade. Ökningen avstannade dock nästan i slutet av projekttiden och möjligen var uppgången ett resultat av att polisen i högre utsträckning ingrep eller rapporterade händelser precis när projektet startade. En viktig slutsats från utvärderingen var att riktade polisinsatser mot specifika pubar, där polisen arbetade tillsammans med krogpersonalen med närvaro inne på krogarna, gav en större effekt än insatser som riktades mot gatorna utanför pubarna, där polisarbetet i huvudsak skedde utomhus.

Källa: Maguire, M. och Nettleton, H. (2003), "Reducing alcohol-related violence and disorder: an evaluation of the 'TASC' project". Home Office Research Study 265. London: Home Office.

Insatser mot narkotika

BAKGRUND

En ny krogkultur med nya drogvanor innebär att förekomsten av narkotika inne på krogarna sannolikt har ökat under senare år. Vilka effekter det får för förekomsten av våld på krogarna är osäkert, men vissa menar att narkotikapåverkade personer i högre utsträckning är inblandade situationer med mycket grovt våld (Gripenberg, 2002). Narkotikan kan också resultera i annan brottslighet inne på krogarna, det gäller till exempel försäljning av narkotika och kriminella affärsuppgörelser. Sedan hösten 2002 samarbetar 17 krogar i centrala Stockholm i projektet Krogar mot knark, där målsättningen är att minska narkotika på krogen. Utgångspunkten för projektet var en kartläggning av narkotikan vid Stockholms innerstadskrogar som

gjordes inom ramen för STAD-projektet, som är ett alkoholpreventionsprojekt som drivits av Stockholms landsting med flera sedan mitten av 1990-talet. En enkätundersökning visade att narkotika var vanligt förekommande i krogmiljön och att restauranganställda oftare använde narkotika jämfört med befolkningen i genomsnitt (Gripenberg, 2002). Ett test med skådepelare som spelade drogpåverkade visade också att ordningsvakterna inte hindrade dem från att bli insläppta. I endast 3 av 40 fall nekades de inträde (Gripenberg, 2004).

ÅTGÄRDER

Krogar mot knark är ett formaliserat samarbete mellan krogägarna som är knutet till en referensgrupp där polisen, landstinget, fack- och arbetsgivarorganisationer samt andra myndigheter ingår. Krogarna har startat en ideell förening där krogarna för att bli medlemmar åtar sig att följa en handlingsplan som ska genomföras enligt en upprättad tidsplan. Utifrån handlingsplanen har krogarna vidtagit ett flertal insatser för att motverka narkotikaanvändning på krogarna:

En central del i projektet är att göra personalen på krogarna medvetna om riskerna med att krogbesökare är narkotikapåverkade. Drygt 150 ordningsvakter har utbildats i preparatkännedom och symptom på drogpåverkan. Nästan 100 personer bestående av övrig krogpersonal har fått en liknande utbildning.

För att säkerställa kontinuiteten i arbetet har även ett 70-tal mellanchefer på krogarna utbildats i hur man tar fram en alkohol- och drogpolicy för restauranger. Policyn och ett medföljande handlingsprogram föreskriver bland annat hur utbildning av nyanställda ska ske. Ett utbildningsmaterial ska finnas på varje krog. Policyn föreskriver också hur krogarna ska stödja personal som har missbruksproblem. Det innebär bland annat att arbetsgivaren har interna rutiner för hur den anställde ska få hjälp med rehabilitering.

Flera av krogarna har även gjort fysiska förändringar i krogmiljön för att försvåra användning och försäljning av narkotika. En åtgärd har varit att ta bort plana ytor på toaletterna där man kan lägga upp kokain. Narkotikaförsäljning har försvårats genom att dörrar på toaletter har kapats så att det syns om det står flera personer i ett bås. Man har också gjort insatser för att öka översikten i

lokalen och få bort dolda utrymmen, till exempel genom att ta bort skymmande textilier eller förändring av möbleringen.

Krogar mot knark driver också ett aktivt opinionsarbete mot narkotikaanvändning på krogarna. Det innebär att man annonserar om att restaurangen deltar i projektet och försöker skapa debatt mot droganvändning på krogen.

RESULTAT

Projektet Krogar mot knark befinner sig fortfarande i ett tidigt skede och den vetenskapliga utvärderingen pågår. Polisen uppger dock att samarbetet med framför allt ordningsvakterna har blivit bättre. De har en närmare kontakt med polisen och kontaktar dem oftare när problem uppstår. Vakterna har även bistått polisen i större utsträckning i samband med riktade polisaktioner mot droghantering vid krogarna. Projektet har också inneburit att krogarna har börjat samarbeta, trots att de är konkurrenter och aldrig har träffats gemensamt tidigare. Den stora uppslutningen har haft stor betydelse för att projektet har kommit så pass långt som det har gjort eftersom det antagligen hade inneburit en kommersiell risk för den krog som hade börjat arbeta mot narkotika på egen hand.

Ökat samarbete med ordningsvakter

BAKGRUND

Ordningsvakter har ofta en svår men viktig roll i sitt arbete med att hålla ordning på krogar och restauranger. Vakternas arbetsuppgifter innebär att de ofta utsätts för risken att drabbas av våld när de tvingas avvisa alltför berusade och störande krogbesökare. Samtidigt har ordningsvakternas uppträdande och arbetssätt sannolikt en relativt stor inverkan på hur eventuella ingripandesituationer utvecklas. Det är därför rimligt att anta att det kan ge stora brottsförebyggande effekter om ordningsvakterna arbetar på ett taktiskt riktigt sätt för att minimera konfrontationer med störande besökare. Polisen i Värmland arbetar sedan snart tio år på ett strukturerat sätt för att stärka ordningsvakternas ställning och kompetens genom ett nära samarbete med krogar, ordningsvakter och övriga myndigheter

som kontrollerar branschen. Innan satsningen inleddes hade polisen i Värmland nästan inget samarbete med krogar och ordningsvakter. Polisen höll i ordningsvakternas utbildning, men följde inte upp utbildningsinsatserna och drog inte heller i sitt dagliga operativa arbete nytta av de kontakter som etablerats med vakterna.

ÅTGÄRDER

Arbetet för att förebygga krogvåld i Värmland vilar i princip på tre ben: utbildning av krogpersonal, återkommande möten med krogarnas vaktchefer och polisbesök på krogarna under kvällstid.

Polisen i Värmland började redan under mitten av 1990-talet att utbilda ordningsvakter i länet. Utbildningen är i dag främst inriktad på krogar i Karlstad. Den pågår i två dagar och hålls tre gånger per år. På utbildningen föreläser alkoholhandläggare, alkoholinspektörer och alkoholläkare i alkoholkunskap och serveringsrutiner. Ambulanspersonal utbildar i första hjälpen och polisen föreläser om droger och våld. I utbildningen deltar både vakter och serveringspersonal. Satsningen ledde till att polisen fick nära kontakter med ordningsvakterna.

För att förbättra informationen mellan krogar och polis ordnar polisen även möten med vaktcheferna på krogarna i centrala Karlstad varannan månad. Mötena har gjort att vaktcheferna känner sig mer delaktiga i polisens arbete. Träffarna är ett tillfälle att diskutera aktuella problem som dyker upp och hur de kan lösas.

Den tredje åtgärden är att polisen är ute och studerar vakternas arbete en till två kvällar i månaden. Polisen jobbar civilt och studerar först på avstånd till exempel hur vakterna sköter köerna. Man kommer sedan in på krogen och diskuterar med vakterna om hur arbetet går. Att vara ute och studera vakternas arbete är inte i första hand för att utöva kontroll utan för att stödja vakterna i deras arbete och utbyta information.

RESULTAT

Satsningen på att motverka krogvåldet i Karlstad har inte utvärderats vetenskapligt. Enligt polisen har dock krogvåldet i Karlstad minskat under senare år och ligger på en lägre nivå än andra jämför-

bara städer. Satsningen på krogarna har också inneburit att polisen har fått bättre kontroll över ordningsvakterna och deras arbete. Utbildningsinsatserna och arbetet inne på krogarna har gjort att de tre poliser som arbetat i projektet känner de flesta ordningsvakterna på krogarna. Polisen upplever att ordningsvakterna har ett stort förtroende för dem, de drar sig till exempel inte för att slå larm om kollegor som är olämpliga.

Sammanfattande diskussion

Det finns starka skäl att försöka förebygga droganvändning och en ökad alkoholkonsumtion på krogar och restauranger. En anledning är att alkoholkonsumtionen ligger bakom mycket av våldet i samhället. Undersökningar har visat att omkring 70 procent av gärningsmännen och 40 procent av offren i alla misshandelsfall har varit alkoholpåverkade (Lenke, 1989). Kopplingen mellan den generella alkoholkonsumtionen och våldsbrott styrks också av undersökningar som visat att våldsbrotten ökar när tillgängligheten på alkohol ökar eller när priserna sänks. Vissa forskare menar också att alkohol som dricks på krogen leder till en större andel våldshandlingar än alkohol som konsumeras i andra sammanhang (Folkhälsoinstitutet, 1996). Förutom att krogvåldet i sig är ett problem finns det också forskning som visat att stökiga barer kan ha en påverkan på andra brottstyper. Det finns till exempel ett samband mellan antalet tillgreppsbrott och antalet barer i ett område (Roncek och Maier, 1991).

Att förebygga krogrelaterat våld är komplext eftersom problemet är föränderligt och kräver kontinuerliga insatser från krogägare, polis, ordningsvakter med flera. Kapitlets fyra projektbeskrivningar pekar dock mot att det finns verkningfulla metoder för att förebygga våldshandlingar från alkohol- och drogpåverkade personer i krogmiljön. Fram till 1990-talet var mycket av arbetet med att förebygga alkoholrelaterat våld probleminriktat och reaktivt. Polisens insatser var oftast en respons på inträffade händelser, det övriga arbetet var inriktat mot rehabilitering och utbildning av personer med alkoholproblem (Homel och Clark, 1994). Sedan dess har dock intresset kommit att riktas mer mot insatser som försökt påverka de miljöer och sammanhang där alkohol konsumeras. Projekten har haft en

lokal prägel där man med hjälp av samarbete mellan polis, tillståndsmyndigheter, krogägare med flera har försökt minska antalet personer som blir kraftigt berusade på krogar och restauranger. En viktig åtgärd i detta sammanhang har blivit att utbilda krogpersonalen om riskerna som uppstår med alltför berusade eller påverkade kroggäster, vilket är en central del i de projekt som beskrivits i detta kapitel. Utbildningen kan öka personalens risktänkande och innebära att kroggäster nekas fortsatt servering alternativt avvisas från krogen på ett tidigare stadium. Utbildningen stärker sannolikt även personalens professionalism. Själva utbildningstillfället verkar dessutom vara ett mycket bra sätt att skapa närmare kontakter mellan främst polis, krogar och tillståndsmyndigheter. Att utbilda personal har också stöd i forskningen. Enligt en australisk undersökning är barpersonal, som fortsätter att servera kraftigt berusade personer, den faktor som i störst utsträckning leder till skadligt våld. Trängsel och låga priser har också ett samband med våld (Stockwell, m.fl., 1993). Forskning om dryckesbeteende och vilka individer som ofta hamnar i krogbråk pekar även mot att utbildning i ansvarsfull alkoholserving är en strategiskt viktig insats för att förebygga krogrelaterat våld. Studier har visat att många våldsbenäga individer aktivt söker sig till barer som i högre utsträckning tolererar berusning och att högkonsumenter av alkohol ofta har en förväntan om att berusningen ska leda till våld (Raistrick m.fl., 1999; Graham m.fl., 1998).

Exemplen från Cardiff och Nyköping pekar också mot att ett mer problemorienterat arbetssätt från polisen kan ha effekter på krogvåldet. Polisen har goda möjligheter att arbeta tillsammans med krogägare, ordningsvakter och serveringspersonal. Genom sin befälsrätt över ordningsvakterna kan polisen också styra krogarnas ordningsarbete och dessutom använda vakterna för att ta ett större ansvar över ordningssituationen både på och i nära anslutning till krogarna. Det finns antagligen stora brottsförebyggande ”vinster” att göra inom detta område. I Storbritannien har ordningsvakter till exempel med framgång engagerats för att hålla uppsikt över parkeringsplatser i närheten av krogarna (Morris, 1998).

Det förefaller dock vara viktigt att olika myndigheter sätter viss press på krogarna och gör dem medvetna om sitt ansvar för att förebygga våld. De olika samverkansmodeller som etablerats i

flera av de beskrivna fallstudierna verkar ha lyckats skapa en samarbetsatmosfär där krogarna har känt sitt ansvar utan att känna sig utpekade. Tidigare internationella erfarenheter med utbildning för personal i serveringsrutiner och samarbete mellan krogar visar också vikten av myndighetsmedverkan och att icke-kommersiella aktörer påverkar arbetet. En tidig satsning på utbildning i alkoholservering i en turistort i Australien misslyckades just för att krogägarna efter några år övergav samarbetet och i stället började konkurrera med varandra igen (Homel, 1997).

kapitel 3:
Åtgärder
inom
kollektivtrafiken

Det är viktigt att människor kan känna sig trygga och säkra när de använder kollektivtrafiken. Kollektivtrafiken är ofta en förutsättning för att många människors dagliga liv med skola, arbete och fritidssysselsättningar ska fungera. Samtidigt är bussar, tåg, hållplatser och perronger platser där förhållandevis många brott begås och där många människor känner sig otrygga. De brottstyper som är de största problemen inom kollektivtrafiken är i huvudsak olika former av våldsbrott (rån, misshandel, hot, ofredanden och trakasserier), skadegörelse och stölder. Det finns ingen officiell statistik över brottsligheten inom just kollektivtrafiken. I SCB:s återkommande offerundersökningar finns dock frågan om man varit utsatt för våld eller hot på buss, tåg, tunnelbana eller en station under senaste året. I den senaste undersökningen, från år 2002, uppger nästan en halv procent av de tillfrågade att de har blivit utsatta för våld eller hot inom kollektivtrafiken det senaste året (SCB, 2004). Det motsvarar runt sex procent av allt våld och alla hotelser på allmän plats. Det fångar dock inte in det våld som sker vid och på väg till eller från exempelvis busshållplatsen.

Både svenska och internationella undersökningar visar att många resenärer uppger att de känner sig otrygga när de åker med kollektivtrafiken. En forskningsöversikt från kollektivtrafikkommittén, som gått igenom både svenska och internationella studier, visar att trygghet är en mycket viktig fråga för resenärerna (Trygghet i kollektivtrafiken, 2001). En slutsats var att kvinnor i större utsträckning än män känner sig otrygga. Även bland äldre personer är andelen som upplever otrygghet större än genomsnittet. Studierna visar också att otryggheten inte bara berör trafikanterna utan också deras vänner och anhöriga. En intressant slutsats från genomgången är att otryggheten är större när man befinner sig i miljön runt kollektivtrafiken, det vill säga vägen till och från hållplatser och stationer, än när man är på stationen eller tåget.

Stöd till bussförare

BAKGRUND

Kollektivtrafiken har ofta betydligt större svårigheter att förebygga brottslighet än till exempel ett stort bostadsbolag. De stora entreprenörerna inom kollektivtrafiken kör oftast trafik över ett mycket stort geografiskt område. Buss-, tunnelbane- eller spårvagnslinjer ligger utlagt som ett stort rutnät över städerna och all den brottslighet som finns i de olika stadsdelarna riskerar därmed också att bli ett problem för trafikoperatörerna. I Örebro arbetar man sedan ett antal år tillbaka på ett strukturerat sätt för att motverka våld, hot, skadegörelse och otrygghet inom busstrafiken. Upprinnelsen till arbetet var ett flertal rån mot bussförare som inträffade under en kortare period. Bussbolaget hade även uppmärksammat att många resenärer avstod från att resa sent på kvällarna. Både förare och resenärer upplevde vissa hållplatser som hotfulla och stökiga. Bussbolaget märkte också problemen genom att förarnas sjukfrånvaro ökade.

ÅTGÄRDER

För att förebygga problemen startades projektet Bussförarstöd. Projektet består i huvudsak av tre separata insatser för att öka tryggheten och minska risken för hotfulla eller våldsamma situationer.

Det viktigaste inslaget var att bussbolaget utbildade en grupp förare som skulle stödja sina kollegor under vissa kvällar och vid vissa hållplatser där det bedömdes vara en hög risk för hot, våld eller ordningsstörningar. Gruppen omfattar tio personer där majoriteten arbetar som bussförare. Förarna har arbetat i två par vid speciella riskkvällar när antalet passagerare är som störst, främst inför speciella helgdagar och vid helgen i samband med löneutbetalning. Arbetet har varit problemorienterat och förarna har rört sig på bussar och vid hållplatser där problemen oftast uppstår. För att kunna förflytta sig snabbt har de haft tillgång till en ledningsbil och via radio haft nära kontakt med bussbolagets ledningscentral.

Bussbolaget har även gjort fysiska förbättringar runt hållplatser i samarbete med kommunen och fastighetsägare. Bland annat har belysningen förstärkts och buskar beskurits. Grunden för förändringarna var en inventering av otrygga eller hotfulla miljöer runt

samtliga busshållplatser. Både passagerare och chaufförer deltog i detta arbete.

För att öka kunskapen om tillbud på bussarna har förarna även informerats om vikten av att skriva rapporter om våldsamma eller hotfulla situationer har uppstått. Hittills har dock inte denna del av projektet lyckats fullt ut på grund av vissa förars bristande språkkunskaper och även rädsla för att rapportera incidenter.

Projektet har letts av en samverkansgrupp som startades för att förebygga brottslighet och öka tryggheten inom kollektivtrafiken. Den består av representanter från bussoperatören Busslink, trafikhusvudmannen Länstrafiken i Örebro, polisen, Örebros lokala brottsförebyggande råd, nattvandrarerna i Örebro samt bussförarna och deras fackliga organisationer.

RESULTAT

Projektet Bussförarstöd har inte utvärderats vetenskapligt. En trygghetsundersökning som länstrafikbolaget har gjort visar dock att resenärernas känsla av trygghet har ökat jämfört med året före projektet. Bussentreprenören har också gjort en enkät bland förarna, som visar att många anser att bussförarstödet är värdefullt. Inom projektgruppen är man mycket nöjd med projektets resultat. Bussbolaget har redan beslutat att införliva bussförarstödet i sin ordinarie verksamhet. Trots att det är förknippat med en kostnad ser man det som en långsiktig investering, bland annat för att minska sjukfrånvaron och omsättningen av personal. Projektet har också inneburit ett ökat trygghetsarbete inom kollektivtrafiken i Örebro. Samverkansgruppen träffas kontinuerligt en gång i månaden vilket har lett till att det riktats ett större intresse mot att arbeta brottsförebyggande inom kollektivtrafikområdet. Gruppens möten har blivit ett forum där man kan diskutera och försöka lösa aktuella problem som dyker upp.

Bussvärdar minskade skadegörelsen

BAKGRUND

Umeås lokala bussbolag Ultra hade under ett flertal år stora problem på några av stadens busslinjer. På fredag- och lördagskvällar utsattes

bussarna för skadegörelse och nedskräpning. Konsekvensen blev att både förare och passagerare kände sig otrygga på busslinjerna. Problemen var främst koncentrerade till några bostadsområden och bussbolaget samlade därför representanter för skolorna, socialtjänsten, polisen och fritidsförvaltningen i de aktuella områdena. Inledningsvis diskuterade man att sätta in väktare på bussarna, men det förkastades eftersom det kunde upplevas som provokativt och riskera att förvärra problemen. I stället tillfrågades tre lokala idrottsföreningar som var aktiva i områdena om de kunde tänka sig att åka med på busslinjerna för att förebygga våld och skadegörelse.

ÅTGÄRDER

Tanken med att engagera lokala idrottsföreningar är att de ofta har en god förankring i de områden där de bedriver verksamhet. Föräldrar som arbetar ideellt som idrottsledare kommer ofta i kontakt med många ungdomar och kan därför ha ett stort inflytande över deras värderingar och normer. Två föreningar nappade på erbjudandet från Ultra och ur det startade vad som kom att kallas Bus(s)projektet under hösten år 2000. Ledare från idrottsföreningarna arbetar sedan dess som värdar på bussarna under utsatta tider. Förutom föreningarna deltog inledningsvis även antivåldsorganisationen Non Fighting Generation. Varje fredag och lördagskväll arbetar tre grupper om minst tre personer på de tre aktuella busslinjerna. För att minska risken för konflikter mellan ungdomar och vuxna rör sig bussvärdarna runt på bussarna och försöker motverka att det endast sitter ungdomar längst bak i bussarna. Tanken är att deras närvaro ska reducera risken för våld eller hot genom att de skapar en relation med ungdomarna som åker med bussarna. Bussvärdarna kan också om de vill gå en runda på stan, i bostadsområdena eller till fritidsgården. Riktlinjerna om hur bussvärdarna ska arbeta utgår från att man "agerar utifrån egen personlighet". Det har inneburit att vissa bussvärdar säger till stökiga resenärer personligen medan andra meddelar bussföraren. Alla ordningsstörningar ska dock förmedlas vidare till trafikledning som underrättar polis eller fältassistenter.

RESULTAT

Bussprojektet i Umeå har inte utvärderats vetenskapligt. En uppföljning som bussbolaget har gjort visar dock att det verkar ha haft positiva effekter. Stämningen på bussarna uppges ha blivit lugnare sedan bussvärdarna började sitt arbete. Under projektets första år tillkallades inte polisen en enda gång för att bistå någon chaufför med hjälp, vilket hade skett vid flera tillfällen tidigare. Förarna anser också att arbetsmiljön har blivit tryggare. Enligt uppföljningen minskade också kostnaderna för skadegörelse sedan bussvärdarna började sitt arbete. En nationell kollektivtrafikbarometer har även visat att resenärerna i Umeå känner sig relativt trygga i kollektivtrafiken. Inom de båda idrottsföreningarna anser man också att projektet har fungerat bra. Föreningarna har fått många positiva ungdomskontakter, där kontaktsökandet har skett både från ungdomarna och från föreningarna. En av projektets fördelar är att det är en kostnadseffektiv åtgärd. Bussvärdarna har fått bidrag till sina föreningar för sina insatser. Kostnaden för det har delats mellan bussbolag, socialtjänst och fritidsförvaltning.

Kampanj ökade tryggheten

BAKGRUND

Att känna sig otrygg när man rör sig på offentliga platser är i hög grad en subjektiv upplevelse som bör tas på stort allvar. Många människor anser att ödslighet och brist på andra människor som rör sig i de offentliga miljöerna ökar känslan av otrygghet. Om allt fler avstår från att röra sig på platser av detta skäl finns dessutom risken att denna trend förstärks. Det har man tagit fasta på i ett projekt i Dublin där tanken var att förbättra tryggheten på en busslinje genom att öka resandet. Bakgrunden till projektet var en stor upprustning av busshållplatserna längs en busslinje. Åtgärderna ledde dock inte till att resandet ökade. En analys av läget på bussarna visade att vandalism, rökning och störande eller berusade passagerare var stora problem som antogs påverka antalet resande negativt.

ÅTGÄRDER

Projektet i Dublin vände sig både till barn och vuxna i området. Huvudmålgruppen var barn i skolåldern som fick vara med i en tävling som gick ut på att eleverna skulle måla bilder på temat ”Hur bussen är användbar för mig”. Tanken med detta var att eleverna skulle lära sig att uppskatta bussarna som en naturlig del av sitt liv, utan att bussbolaget kom med några pekpinar. De vinnande bidragen i tävlingen användes sedan för att ta fram olika sorters informationsmaterial. Materialet kompletterades även med en så kallad fokusgruppsundersökning med skolbarn. Där diskuterades och undersöktes ungdomarnas attityder till skadegörelse. Syftet var att hitta orsaker till att vissa barn ägnade sig åt vandalisering.

Dessa kunskaper användes sedan tillsammans med tävlingsbidragen för att utforma informationsmaterialet som ingick i kampanjen. Ett av bidragen, som innehöll slagordet ”Dublins bussar är till för oss”, utgjorde grunden för affischer som sattes upp på utsidan av bussarna. Ett annat bidrag användes till en poster som sattes upp på busskurerna och innehöll information om vad bussbolaget ville uppnå med kampanjen. Flera andra bidrag användes för att trycka upp väggalmanackor i form av affischer som innehöll information om kampanjen. Dessa distribuerades till 5 000 hushåll längs busslinjen, vilket gjorde att även barnens föräldrar och andra vuxna i området fick ta del av kampanjen. Förutom kampanjen förstärkte bussbolaget också sitt underhåll av bussarna genom att snabbare reparera trasiga säten och sanera klotter.

RESULTAT

Tanken med bussprojektet i Dublin var att skapa en mer positiv bild av situationen på bussarna för att öka resandet. En utvärdering av projektet visar att det finns tecken på att det har uppnåtts. Utvärderingen riktade sig till vuxna boende i området och gjordes genom att nästan 200 slumpvist utvalda personer intervjuades både före och efter projektet. För att få en jämförelse intervjuades också omkring 100 personer i ett intilliggande område som inte berörts av kampanjen (kontrollområde). Undersökningen får betraktas som ganska liten och skillnaderna i svar mellan dem som bodde i området där kampanjen bedrevs och kontrollområdet var ganska små. Det var

dock färre personer i kampanjområdet som uppgav att de undvek att använda bussen eftersom de kände sig otrygga. När det gäller användningen av bussarna uppgav en tiondel att de hade ökat sitt resande. Andelen som åkte buss när det inte var rusningstrafik hade också ökat.

Källa: "Dublin Bus Anti-Vandalism Campaign", delprojekt i EU-kommissionens projekt TAPESTRY, <http://www.eu-tapestry.org/>

Sammanfattande diskussion

Den brottsproblematik som kan förknippas med kollektivtrafikområdet är komplex och det kan ofta vara svårt att hitta effektiva metoder för att förebygga brott. Kollektivtrafiken är i hög utsträckning en offentlig miljö där människor kan röra sig fritt och som är utspridd över stora geografiska områden. Samtidigt är kollektivtrafiken förhållandevis ofta drabbad av brottslighet och förknippad med otrygghet och måste betraktas som ett viktigt område inom det brottsförebyggande arbetet.

De tre projekt som beskrivs i kapitlet försöker alla på olika sätt förebygga våld och skadegörelse samt öka tryggheten. Projekten i Umeå och Örebro innehåller flera faktorer som gör det till väl genomtänkta brottsförebyggande åtgärder. I båda fallen har man valt att anlita bussvärdar som alternativ till traditionell väktarbevakning. Bussvärdarna minskar sannolikt risken för att ungdomar "tar över" på bussarna under kvällstid. Det kan i sin tur betyda att fler vuxna väljer att åka buss, vilket antagligen minskar risken för bråk och skadegörelse. I Örebro har man valt att ta in kolleger till förarna vilket borde innebära stora fördelar eftersom de har en egen erfarenhet som chaufförer och lättare kan tolka situationer som de själva har upplevt. Att som i fallet med Umeå använda lokala idrottsledare, som är välkända profiler i bostadsområdet, är också en bra strategi. Sannolikt bidrar det till att ungdomar drar sig för att ställa till bråk eller vandalisera eftersom risken att bli igenkänd ökar. Samtidigt kan det finnas anledning att tänka över i vilka situationer som åtgärden passar. På busslinjer som går igenom flera bostadsområden minskar möjligheterna att personligen känna till passagerarna. Samtidigt finns det både när det gäller projektet i Umeå och i Örebro en risk

för att det kan uppstå hotfulla situationer där bussvärdarna konfronteras med våld, vilket de sannolikt inte har utbildning för att kunna hantera. Därför finns det anledning att göra en ordentlig analys av problembilden innan man startar ett liknande projekt.

Bussprojektet i Dublin framstår som både planerat och genomtänkt. Innan åtgärderna sattes in gjordes en grundlig kunskaps- och lägesanalys. Särskilt kan man framhålla arbetet med ungdomar i fokusgrupper, som antagligen har gjort att underlaget för informationskampanjen blivit mer trovärdigt för de unga som har ägnat sig åt störande uppträdande och skadegörelse.

Forskning har visat att brottsnivåerna inom kollektivtrafiken oftast är en spegling av brottsligheten i det område som till exempel en hållplats är belägen (Loukaitou-Sideris, 1999). Det finns även studier som pekar mot att brottsligheten kan ha ett samband med kollektivtrafikens struktur. Personrån begås i högre utsträckning i områden som ligger i anslutning till tunnelbane- och busstationer (Block och Davis, 1996; Smith, 2003). Även misshandel på kvällar och nätter har visat sig ha ett samband med närhet till buss- och taxistationer (Poyner, 1980). Ur detta perspektiv är projektet i Örebro intressant med sin inriktning med bussvärdar som arbetar problemorienterat i kombination med situationella åtgärder kring hållplatserna, som antagligen ökar risken för upptäckt och därmed minskar motivationen hos potentiella gärningsmän.

kapitel 4:

Återfall i brott

En liten andel av alla personer som begår brott står för en stor andel av den totala brottsligheten. Risken att den som tidigare dömts för ett brott ska återfalla är därför stor. Riktade åtgärder för att förhindra fortsatt återfall är därför en central strategi för att förebygga brott. De personer som suttit i fängelse löper extra stor risk att återfalla i brott. De står inför en svår situation när de blir frigivna eftersom de ofta saknar arbete, bostad och ett socialt nätverk (BRÅ, 2001). Samhällets insatser för att möta detta har främst varit att erbjuda olika former av behandlingsprogram. Tidigare utvärderingar av individuella program har dock visat att det kan vara svårt att nå goda resultat och programmen har tidvis utsatts för hård kritik. I dag intar de flesta forskare därför en mer pragmatisk syn och menar att man bör ta hänsyn till om återfallen handlar om lika grova brott, om de brottsfria perioderna har blivit längre eller om de som genomgått programmet har lyckats förbättra sin sociala situation (Sarnecki, 2003).

Statistik från BRÅ visar att nästan en fjärdedel av alla personer som lagförs för ett brott återfaller inom ett år. Efter tre år har andelen som återfallit ökat till drygt en tredjedel (BRÅ, 2004B). Flera faktorer påverkar återfallsrisken. Ålder har en liten betydelse för återfallsrisken, med undantag för att äldre personer återfaller i mindre utsträckning än yngre. Däremot finns det ett tydligt samband mellan hög brottsbelastning och återfallsrisk. Av dem som vid två tidigare tillfällen lagförts för ett brott återfaller nästan hälften inom en treårsperiod. Även brottstypen som någon lagförts för hänger samman med risken för återfall. De brottstyper som medför störst återfallsrisk är narkotikabrott och allvarigare tillgreppsbrott till exempel rån, bilstöld och grov stöld (BRÅ, 2003).

KrAmi – myndigheter i samverkan

BAKGRUND

Personer som har problem med kriminalitet och missbruk har oftast stora svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden, skaffa en bostad och hitta ett fungerande socialt liv. De som suttit i fängelse

står inför än större svårigheter, vilket ställer stora krav på de myndigheter som ska försöka hjälpa dem att reda ut sin situation. KrAmi är ett pedagogiskt rehabiliteringsprogram som startades i Malmö i början av 1980-talet sedan flera myndigheter konstaterat att många av de insatser som gjordes för personer som hade problem med missbruk och kriminalitet var ineffektiva och kostsamma. De skickades mellan olika instanser där olika åtgärder vidtogs, men utan någon samordning. Slutsatsen var att kommunala och statliga myndigheter måste börja samarbeta för att skapa en långsiktig rehabiliteringsinsats för att klienterna skulle kunna hitta, få och behålla ett arbete.

ÅTGÄRD

KrAmi bygger på samverkan mellan arbetsförmedlingen, kriminalvården och socialtjänsten. Insatsen är inriktad på återanpassning till samhället genom arbete och social träning. KrAmi arbetar med en metodik som bygger på konsekvenspedagogik. Den ska få individen att förstå sambandet mellan sina handlingar och konsekvenserna av dem. Målgruppen är män i åldersgruppen 20-35 år, som är aktuella inom kriminalvården, arbetsförmedlingen eller socialtjänsten. Programmet inleds med en introduktion på två veckor, där bland annat en vistelse på internat i tre dagar ingår. Syftet med internatet är att skapa relationer mellan deltagare och personal. I introduktionen ingår föreläsningar om vad som är ett socialt liv, vägledning, intresseinventering och sociala aktiviteter. Efter introduktionen ska deltagarna börja praktisera på den öppna arbetsmarknaden där målsättningen är att praktiken ska leda till en anställning. Större delen av programmet bedrivs på praktikplatsen, men deltagarna har täta kontakter med KrAmis personal som kontinuerligt följer deltagarnas utveckling. Varje vecka träffas alla deltagare för en gemensam samling. Utöver det måste alla deltagare varje vecka vara med på minst en social aktivitet ute i samhället. Förutom att det hjälper deltagarna att hitta meningsfulla fritidssysselsättningar, ger det personalen möjlighet att studera hur deltagarna utvecklas och fungerar ihop med andra människor. Personalen försöker också stödja och hjälpa deltagarna att lösa praktiska problem. Det kan till exempel handla om att ordna upp sin ekonomi, hantera personliga relationer eller ha kontakt med olika myndigheter. När deltagarna börjar på KrAmi

skriver de under ett kontrakt där de förbinder sig att avhålla sig från kriminalitet och droger, lämna urinprov vid uppmaning, inte ta till våld eller hot, delta i sociala aktiviteter och anmäla frånvaro samma dag som de uteblir från någon aktivitet. De som väljer att bryta mot reglerna stängs, som en konsekvens av sin handling, tillfälligt av från praktik och aktiviteter under en veckas tid. Denna avstängning avslutas med ett samtal där personens fortsatta deltagande i programmet diskuteras.

RESULTAT

I dag bedrivs KrAmis program på åtta orter i landet. Utvärderingar som gjorts av verksamheten indikerar att arbetssättet ger goda resultat. En utvärdering av KrAmi i Örebro visade att de flesta personer som genomgått programmet flera år senare levde ett mer ordnat liv jämfört med tiden före programmet. Få hade problem med kriminalitet eller missbruk och nästan hälften hade ett fast arbete. En mer omfattande utvärdering av KrAmis verksamhet i Malmö och Örebro gjordes år 2002 av Socialstyrelsen. I utvärderingen undersöktes brottsaktivitet, arbete och missbruk vid programstarten jämfört med ett år senare. Utvärderingen visade att de som hade genomgått programmet hade en betydligt bättre livssituation vid det senare mätillfället. Problemen med kriminalitet och missbruk var dock små redan när programmet startade, vilket delvis kan förklaras med att vissa av dem som genomgått programmet satt på anstalt eller redan hade påbörjat en behandling mot missbruk vid det första mätillfället. Den största effekten syns dock på sysselsättningsgraden, som visade att de flesta som genomgått KrAmi-programmet arbetade eller studerade på heltid. Här var skillnaden relativt stor jämfört med kontrollgrupperna (en frivårdsgrupp och arbetsträningsprogrammet Knuff i Uppsala). Enligt utvärderingen är KrAmis inriktning på social träning och arbete en förklaring till de goda resultaten. KrAmi är inriktat mot en homogen målgrupp och försöker ge deltagarna praktiskt stöd. Även programmets speciella form av myndighetsamverkan, som innebär att det tas ett helhetsperspektiv på deltagarna, lyfts fram som en bidragande orsak till det positiva resultatet.

Källa: Nyström S., Jess K. och Soydan H. (2002), Med arbete som insats – Klienteffekter och samhällsekonomisk lönsamhet i socialt arbete. Socialstyrelsen: Centrum för utvärdering av socialt arbete.

Snabb insats mot rattfylleri

BAKGRUND

Rattfylleri är ett av de vanligaste vardagsbrotten. Under år 2003 polisanmälades nästan 21 000 rattfylleribrott. Antalet personer som kör berusade är dock betydligt högre, eftersom rattfylleri är en brotts- typ med ett mycket högt mörkertal. Det är också mycket vanligt att rattfyllerister återfaller i brottslighet. En undersökning från BRÅ har visat att 40 procent av dem som tidigare dömts för ett rattfylleribrott återfaller inom fem år (BRÅ, 1998). Andra undersökningar har också visat att dömda rattfyllerister har en högre alkoholkonsumtion än befolkningen i allmänhet, vilket talar för att rattfylleribrotten ofta hänger samman med ett alkoholberoende (Borschos, 1998).

ÅTGÄRDER

Polisen i Skellefteå arbetar sedan år 1999 med en metod för att försöka förebygga fortsatt rattfylleri. Metoden går ut på att personer mycket snabbt efter att de har stoppats för rattfylleri erbjuds vård om de bedöms ha ett alkoholberoende. Tidigare har kontakt med beroendevården endast varit aktuell för personer som dömts för grovt rattfylleri. Kontakten har varit ett krav för att senare få tillbaka körkortet. Forskning vid Karolinska institutet i Stockholm har dock visat att bland dem som dömts för rattfylleri finns nästan lika många som har en skadligt hög konsumtion av alkohol som bland dem som dömts för grovt rattfylleri (Karlsson, 1999). Skellefteåpolisens arbetssätt bygger på erfarenheten att de som ertappas med rattfylleri är som mest mottagliga för vård och behandling direkt efter att de har stoppats av polisen. Går det för lång tid mellan polisringandet och en första vårdkontakt ökar risken för att rattfylleristen hinner bygga upp en försvarsmur och förnekar och avvisar hjälp för sina problem.

När polisen har stoppat en misstänkt rattfyllerist tas personen in till polisstationen för att blåsa i en så kallad evidensmaskin som direkt visar alkoholmängden i blodet. Har föraren en otillåten mängd i blodet tar polisen upp en diskussion om personens alkoholkonsumtion, till exempel hur ofta personen dricker och hur stor mängd. Polisen föreslår sedan att personen ska få en tid hos beroendevården och

erbjuder sig att skjutsa personen dit direkt. Om det inte är möjligt att få en tid genast bokas en tid, helst inom 24 timmar. Uppgifter om att personen ertappats med rattfylleri faxas till beroendevården och en kontaktperson inom kommunens socialtjänst.

För att öka chansen att rattfyllerister ska acceptera erbjudandet om vård har alla poliser som arbetar med trafikbrott fått en kortare utbildning i hur man motiverar rattfylleristerna att söka hjälp. Förutom att erbjuda en snabb första vårdkontakt för rattfyllerister har Skellefteåpolisen också arbetat med att långsiktigt förebygga rattfylleri bland unga förare. Polisen har varit ute och föreläst om riskerna med alkohol i trafiken för elever på körskolor, på gymnasiets fordonsutbildningar och vid kurser för skoterförare.

RESULTAT

Projektet i Skellefteå har inte utvärderats vetenskapligt. Polisen har dock genomfört en uppföljning av de personer som stoppats för rattfylleribrott under projektets tre första år och sedan jämfört det med de tre föregående åren. Det visade att andelen personer som återföll i rattfylleri hade minskat med 20 procent, från var fjärde till var femte rattfyllerist som ertappades. Av de 270 personer som stoppades för rattfylleri tackade nära 30 procent (74 stycken) ja till att ha ett samtal med beroendevården. Omkring tio procent av de stoppade rattfylleristerna (27 stycken) tackade även ja till den vård de erbjöds efter samtalet. Även andelen unga rattfyllerister, de under 25 år, har minskat. Sedan projektet startade har andelen unga rattfyllerister som stoppats minskat med 10 procent. Antalet rattfylleribrott minskade dock marginellt under projektiden jämfört med de tre föregående åren, från 290 till 270 rattfyllerister. Enligt polisens bedömning är dock det statistiska underlaget något för litet för att man ska kunna dra några långtgående slutsatser. Att använda personer som återfallit i rattfylleri är också ett trubbigt mått för att dra några slutsatser om arbetsmetoden eftersom upptäcktsrisken är närmast helt beroende av polisens arbete. De som har varit inblandade i projektet är dock mycket positiva till arbetssättet, som har spridit sig till andra delar i landet. ”Skellefteåmodellen” lyfts bland annat fram av Vägverket som en lovande modell för att arbeta förebyggande mot rattfylleri.

KRIS – kamratförening för tidigare kriminella

BAKGRUND

KRIS, Kriminellas revansch i samhället, är en kamratförening för tidigare kriminella personer. Föreningen arbetar med att ge stöd och hjälp åt personer som vill bryta med kriminalitet och missbruk och inleda ett hederligt och drogfritt liv. KRIS startades år 1997 av några tidigare kriminella som upplevde att alla insatser som samhället gjort för dem hade misslyckats. De bildade därför en egen ideell förening för att stödja varandra. I dag är KRIS en etablerad frivilligorganisation, som har ett riksförbund och drygt 25 lokalföreningar utspridda över landet. En bärande idé inom KRIS är tron på det ”goda exemplets makt” för att visa att det är möjligt att bryta med kriminalitet och missbruk. Föreningen består främst av personer som tidigare har varit kriminella. De kan här fylla en viktig funktion, som är svår att uppfylla för de myndigheter som traditionellt arbetar med att stödja personer som har problem med kriminalitet och missbruk. Denna beskrivning handlar främst om det arbete som bedrivs i KRIS lokalförening i Stockholm.

ÅTGÄRDER

I en viss mening kan hela KRIS verksamhet sägas vara en form av brotts- eller återfallsförebyggande verksamhet. Utgår man från KRIS stadgar kan föreningens verksamhet beskrivas utifrån fyra delar: uppsökande verksamhet, föreläsning- och utbildningsverksamhet, medlemsverksamhet och övrigt brottsförebyggande arbete.

Den uppsökande verksamheten på anstalter och häkten är en grundpelare i verksamheten. Syftet är att informera om KRIS verksamhet och erbjuda enskilda motivationssamtal för intagna. För dem som är intresserade av enskilda samtal gör KRIS sedan en bedömning av den intagnes villighet till förändring. Finns förutsättningarna erbjuder KRIS möjlighet att ta del av lokalföreningens stödprogram som innehåller stöd vid myndighetskontakter samt möjligheter till arbete och ordnat boende. Informationen ges separat till kvinnliga och manliga intagna. Den uppsökande verksamheten bedrivs vid ett tiotal institutioner, främst kriminalvårdsanstalter, men även vid

häkten och behandlingshem.

KRIS bedriver även en relativt omfattande utåtriktad verksamhet med föreläsningar vid främst högstadie- och gymnasieskolor. På föreläsningarna berättar föreningens representanter, utifrån sina egna erfarenheter, om hur ett liv med kriminalitet och missbruk ser ut och hur det går att hitta en väg ut. De redogör för KRIS roll och vilken betydelse föreningen har haft för dem själva. Tanken med den utåtriktade föreläsningverksamheten är att försöka påverka ungdomar att avhålla sig från kriminalitet och missbruk. Föreläsningverksamheten ger också en meningsfull sysselsättning för föreningens aktiva medlemmar.

KRIS har även en omfattande intern verksamhet som riktar sig till föreningens medlemmar. En utgångspunkt för detta arbete är föreningslokalen, som är belägen mitt i centrala Stockholm. Lokalen utgör en träffpunkt för föreningens medlemmar där de kan träffas, äta lunch eller låna datorer. Öppettiderna är generösa och tanken är att medlemmarna ska kunna komma in när de vill ha hjälp med något eller vill delta i någon aktivitet. Många deltar även i det morgonmöte som dagligen hålls i föreningslokalen. KRIS driver flera verksamheter i lokalen för att stödja medlemmarna. Bland annat har man startat en ”starta eget”-kurs, där deltagarna får lära sig juridik, ekonomi och marknadsföring. I lokalen finns även en arbetspool, som fungerar som en form av yrkes- och studievägledning där det går att få hjälp med att söka arbete.

I medlemsverksamheten ingår också ”muckhämtning”, där KRIS-medlemmar möter intagna vid frigivningen. De frigivna erbjuds att delta i KRIS verksamhet, tilldelas en stödperson och får en mobiltelefon om de behöver akut hjälp med något. KRIS erbjuder också lekmanövervakare, som rekryteras bland medlemmarna, och olika former av fritidsaktiviteter. KRIS arbetar även aktivt med att tillhandahålla bostäder till medlemmarna. Föreningen har för närvarande 24 genomgångslägenheter, varav två är akutlägenheter. En kö finns för dem som vill bo i lägenheterna och det enda kravet är att man inte ägnar sig åt kriminalitet och ställer upp på slumpmässiga drogtester. KRIS driver även ett så kallat halvvägshus, som de boende själva sköter. De får bland annat hjälp med kontakter med arbetsförmedling och socialtjänst.

KRIS bedriver även en internationell verksamhet, där man försöker stödja uppbyggnaden av KRIS-organisationer i andra länder. Föreningen samverkar även med kriminalvården och andra frivilligföreningar i ett frigivningsprojekt. En viktig del av den övriga verksamheten är opinionsbildning och mediekontakter, som syftar till att sprida information om föreningens arbete.

RESULTAT

Verksamheten i fyra av KRIS lokalföreningar (däribland Stockholm) har kartlagts av Brottsförebyggande rådet (BRÅ, 2003b). Kartläggningen visar att KRIS bedriver en omfattande verksamhet som domineras av sociala aktiviteter för medlemmar, besök vid anstalter och häkten samt föreläsningar i skolor. Företrädare för kriminalvården och de skolor KRIS har besökt är oftast mycket nöjda med medlemmarnas insatser. För att granska KRIS förebyggande effekt på återfall i kriminalitet har brottsligheten bland drygt 200 medlemmar, som varit styrelseledamöter i de fyra lokalföreningarna, undersökts. Det visar att styrelseledamöterna hade en tung brottsbelastning före inträdet i styrelsen, i medeltal hade de lagförts minst nio gånger. Sedan inträdet i styrelsen var det bara tre procent som dömts för nya brott. Även om bortfallet i undersökningen var stort pekar det mot att KRIS har en positiv brottsförebyggande effekt för dem som engagerar sig aktivt i föreningarnas verksamhet. Kartläggningen visar även att KRIS, i likhet med andra klientorganisationer, vilar på en ganska bräcklig grund där verksamheten ofta är alltför beroende av ett fåtal eldsjälar. Trots det finns det mycket som talar för att KRIS kan spela en mycket viktig roll i att komplettera de myndighetsinsatser som görs för att hjälpa personer som försöker bryta med kriminalitet och missbruk. Föreningens styrka är medlemmarnas egna erfarenheter och det igenkännande som det innebär för dem som söker stöd hos föreningen.

Källa: BRÅ (2003b), KRIS En kartläggning av föreningen Kriminellas Revansch i Samhället. BRÅ-rapport 2003:7. Stockholm: Fritzes.

Sammanfattande diskussion

De faktorer som påverkar en persons benägenhet att begå brott grundläggs på ett tidigt stadium. Därför är det svårt att hitta effektiva insatser för att bryta en kriminell livsstil. Både forskning och praktiska erfarenheter visar dock att det går att minska återfallen. De tre projekt som beskrivs i detta kapitel ser vart och ett ganska olika ut när det gäller arbetssätt, målgrupp och vilka aktörer som deltar. Det som förenar projekten är att de vill uppnå en ökad samverkan mellan de aktörer som kommer i kontakt med brottslingar, för att undvika att personer "faller mellan stolarna".

KrAmi är en lyckad lösning för att komma till rätta med den ansvarsöverlämning som sker när en person frigges från ett fängelsestraff. Ett problem när det gäller att få till stånd effektiva insatser för att förebygga återfall är att frigivningen innebär en överlämning av ansvaret från en myndighet till en annan, från kriminalvården till kommunen. KrAmis lösning med alla myndigheter under samma tak gör att klienterna inte riskerar att mötas av dubbla budskap från olika myndigheter som alla försöker lösa samma problem. KrAmi innehåller också vissa av de särdrag som enligt behandlingsforskningen kännetecknar "framgångsrika" program. Det är till exempel att programmet erbjuder ett stort antal behandlingstillfällen över en relativt lång tid och att det innehåller flera olika behandlingsmetoder som är beteende- och färdighetsinriktade (Lipsey, 1992).

Även KRIS arbete är i stor utsträckning inriktat mot att vara ett stöd för personer som är på väg att lämna sin kriminella tillvaro. KRIS organisation i form av en ideell kamratförening, där tidigare kriminella står för själva verksamheten, är antagligen både dess största styrka och svaghet. Det bräckliga ligger i att föreningens verksamhet bärs upp av ett fåtal personer som relativt nyligen har brutit med kriminalitet och missbruk. Styrkan ligger i KRIS självständiga roll i förhållande till de myndigheter som arbetar med att stödja kriminella. De som utför föreningens arbete har också en stor trovärdighet i och med att man ofta har varit i samma situation som de intagna.

Arbetet mot rattfylleri i Skellefteå framstår också som en lovande modell för att förebygga återfall. Erbjudandet om snabb vård ger

möjlighet att på ett tidigt stadium förebygga fortsatt återfall. Projektets styrka är att det genom en ganska enkel samverkan mellan olika instanser har lyckats etablera rutiner för hur personer som kör bil alkoholpåverkade snabbt kan få hjälp. Sannolikt krävs det dock flera kompletterande insatser. Rattfylleri är inte bara ett brott där återfallsfrekvensen är hög, utan också ett brott där mörkertalet sannolikt är mycket högt. Därför kräver ett effektivt arbete för att förebygga fortsatt brottslighet att polisen prioriterar rattfylleri, att personer med alkoholproblem erbjuds vård och att samhället informerar om riskerna med att köra berusad.

kapitel 5:

Att förebygga hatbrott

Hatbrott används ofta som benämning för brott med främlingsfientliga, rasistiska och homofobiska motiv. Begreppet är fortfarande relativt nytt i Sverige, men har använts sedan 1980-talet i USA. Det saknas en enhetlig definition av begreppet, men utmärkande för hatbrott är att de utgör ett angrepp på de mänskliga rättigheterna och strider mot de grundläggande värderingarna i samhället om alla människors lika värde (BRÅ, 2002b). Viktigt att poängtera är att det är själva motivet till brottet som är avgörande för om det är ett hatbrott, inte den brottsliga gärningen. Hatbrott kan därför innefatta allt från klotter till mord (Gerstenfeld, 2004).

Hatbrott är en allvarlig kränkning eftersom det är en attack mot individens identitet och kultur. Därför är också ofta rädslan för den typen av brott större än vid annan brottslighet. Konsekvenserna av hatbrott drabbar inte bara den som utsätts, utan får negativa effekter även för andra medlemmar ur samma minoritetsgrupp. Det kan göra att minoritetsgrupper inte känner sig delaktiga i majoritetssamhället. Om inte samhället agerar mot denna typ av brottslighet kan det även finnas risk att minoritetsgrupperna vill skydda sig själva och hämnas (Shaw, 2002). Det i sin tur kan leda till polariseringar mellan minoritetsgrupperna och andra grupper i samhället, exempelvis den maktstruktur som ska skydda dem, något som riskerar att skapa konflikter i samhället (Marovitz, 1993)

De som begår hatbrott styrs framför allt av fördomar gentemot offret och brottsligheten kan vara såväl organiserad som beroende på tillfälligheter (Lindgren, Pettersson och Hägglund, 2002). Ofta kan också de förolämpningar som sker i vardagen upplevas minst lika allvarliga som grövre brott. Enligt statistiken är gärningsmännen framför allt unga män, men på senare tid har andelen kvinnor som misstänks för hatbrott mer än fördubblats, från sex procent år 1999 till 17 procent år 2003, (SÄPO, 2003).

I statistiken från SÄPO delas hatbrotten in i fyra underkategorier: främlingsfientliga, antisemitiska, homofobiska och övriga hatbrott. Under år 2003 anmäldes omkring 3 900 hatbrott i Sverige. Av dem utgjordes omkring 60 procent av brott med främlingsfientliga motiv

och knappt 40 procent hade koppling till vit makt-miljön¹. Statistiken bygger på polisanmälda brott och avspeglar därför inte den faktiska brottsligheten. När det gäller hatbrott finns det sannolikt ett stort mörkertal. År 2003 polisanmäldes enligt SÄPO:s statistik omkring 330 brott med homofobiska motiv. I en svensk avhandling baserad på så kallade offerstudier uppgav däremot 25 procent av de homosexuella att de utsatts för brott med homofobiska motiv (Tiby, 1999).

Hatbrottsligheten är en prioriterad fråga på nationell nivå och inom rättsväsendets myndigheter. För att öka kunskaperna om frågan inom polisen utsåg exempelvis Rikspolisstyrelsen (RPS) år 2001 särskilda kontaktpersoner på varje polismyndighet. Dessutom har Riksåklagaren (RÅ) särskilda riktlinjer för att bekämpa hatbrott. Ytterligare ett annat exempel på frågans prioritet är inrättandet av myndigheten *Forum för levande historia* som har i uppdrag att uppmuntra till diskussion och reflektion om demokrati och människors lika värde. I en nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering framgår också att en viktig del av det förebyggande arbetet är samverkan mellan myndigheter och organisationer på lokal nivå (Skr 2000/01:59). I en kartläggning av de lokala brottsförebyggande råden som Brottsförebyggande rådet (BRÅ) genomförde år 2001 uppgav omkring en fjärdedel av kommunerna att de arbetat med frågor som berör främlingsfientlighet och rasism. Det var dock endast ett fåtal som svarade att de arbetade förebyggande mot homofobi.

Liksom inom många andra områden finns det i Sverige få utvärderade åtgärder inriktade mot att förebygga hatbrott. Däremot finns det intressanta projekt som bedrivs inom ramen för kommunernas lokala brottsförebyggande arbete. I detta kapitel beskrivs några av de projekten.

1) Vitmaktideologin innebär i korthet en föreställning om att människor är indelade i raser där den "vita rasen" har det högsta värdet. Med vitmakt-miljöer avses grupperingar och organisationer som förespråkar och agerar utifrån vitmaktideologin (SÄPO, 2004).

Aktivt arbete mot främlingsfientlighet i Värmland

BAKGRUND

I mitten av 1990-talet anordnades ett antal så kallade vitmaktkonserter i Värmland. Samtidigt bodde och verkade ett flertal personer som tillhörde rasistiska och främlingsfientliga organisationer i staden. Den stora nazistdemonstration som genomfördes i Trollhättan år 1996 fick också allmänheten i hela Sverige att ta avstånd från dessa grupperingar. Dessa händelser och det faktum att det fanns en polis i länet som hade mycket kunskap om dessa organisationer var upprinnelsen till att organisationen Brottsförebyggande Centrum i Värmland (BFC) utvecklade en strategi för arbetet mot främlingsfientlighet och rasism. BFC är en ideell länsförening med omkring 40 medlemmar. Organisationen finansieras genom anslag och medlemsavgifter. Bland medlemmarna finns exempelvis Polismyndigheten i Värmland, Länsstyrelsen, Landstinget, Karlstads universitet, kommunerna i länet, enskilda företag, folkrörelser med flera.

ÅTGÄRDER

Den strategi mot rasism och främlingsfientlighet som Brottsförebyggande Centrum i Värmland utarbetat innehåller flera olika åtgärder:

SAMVERKAN MED ANDRA MYNDIGHETER OCH ORGANISATIONER

För att kartlägga extremistiska grupperingars verksamhet samverkar BFC med flera myndigheter inom rättsväsendet. Förutom kartläggning är tanken med samverkan att öka kunskapen om brott med rasistiska eller främlingsfientliga motiv inom de olika myndigheterna. Exempelvis ska polisen få kunskap om vilka frågor man bör ställa till brottsoffret (eller den som anmäler ett brott) för att ta reda på om brottet har främlingsfientliga motiv.

BFC samarbetar också ofta med skolor då de bland annat utbildar föräldrar med barn i årskurs 6. Utbildningen heter "Vad era barn kan möta" och syftar till att ge information och kännedom om odemokratiska organisationer, märken/symboler och musik som barn kan komma i kontakt med. Genom att uppmärksamma föräldrarna på

dessa vill man öka förutsättningarna för att de tidigt ska lägga märke till eventuella främlingsfientliga tendenser. För elever i framför allt mellanstadiet har man tagit fram en arbetsbok, *Min tänkarbok – en bok om värderingar och omvärderingar*, som ska fungera som ett material för att diskutera och reflektera kring fördomar, värderingar och skillnaden däremellan. BFC utbildar också all skolpersonal; rektorer, lärare, vaktmästare och städpersonal, om vilka symboler och märken de ska vara uppmärksamma på och hur de ska bemöta främlingsfientliga argument och diskussioner.

En annan viktig samarbetspart är fackföreningsrörelsen. Anledningen är att man vill engagera dem i det förebyggande arbetet och i arbetet för demokratin. Enligt personalen på BFC kan det annars finnas en risk att representanter för rasistiska organisationer försöker bli invalda på förtroendeposter i syfte att sprida sitt budskap. Till de förebyggande aktiviteterna hör att man tillsammans med LO i Värmland anordnar studieresor till Auschwitz.

INFORMATION OCH UPPLYSNINGSVERKSAMHET

BFC arbetar på olika sätt med att sprida information för att försöka begränsa de extremistiska organisationernas verksamhet och nyrekrytering. För att motverka nazistiska sammankomster informeras fastighetsägare som hyr ut lokaler om vilka helger det är viktigt att vara extra uppmärksam på vem man hyr ut till. Det gäller framför allt helger som de extrema grupperingarna högtidlighåller. Brottsförebyggande Centrum informerar även fastighetsmäklare och andra i syfte att förhindra att fastigheter säljs till nazistiska och rasistiska organisationer.

Dessutom arbetar BFC med något som de kallar en omvänd informationsstrategi. För att minska spridningen av rasistisk propaganda i medierna informerar de medierna om vilken typ av information de extremistiska grupperingarna vill nå ut med genom dem. Samtidigt anordnas presskonferenser för att sprida information som grupperingarna inte vill ska nå ut till allmänheten.

ÖVRIGA AKTIVITETER

BFC arbetar också med personer som vill hoppa av en extremistisk organisation. Främst är arbetet individuellt och i de fall där det är

aktuellt försöker man att involvera föräldrarna i arbetet. En annan åtgärd är att utveckla stödet till brottsoffer och vittnen. Ett exempel är att de samarbetar med organisationer vars medlemmar riskerar att utsättas för hatbrottslighet. Samarbetet innebär enligt BFC ett ömsesidigt utbyte genom att de informerar organisationen om vad som är viktigt att tänka på i olika risksituationer, medan organisationerna genom sina erfarenheter bidrar till att öka kunskapen om problembilden i länet. BFC kan även hjälpa brottsoffer att komma i kontakt med polis och åklagare som har särskild kompetens när det gäller hatbrott. Dessutom stödjer de vittnen i samband med, och inte minst efter, rättegångar mot rasister.

RESULTAT

Det arbete som bedrivs inom ramen för Brottsförebyggande Centrum i Värmland har inte utvärderats och det är därför svårt att bedöma vilken förebyggande effekt arbetet har haft. Den aktiva samverkan med övriga myndigheter och kommuner i länet har dock skapat ett ökat engagemang för dessa frågor. Samarbetet med rättsväsendets myndigheter gör det också möjligt att effektivt kartlägga och följa utvecklingen av denna typ av brottslighet.

BFC bedriver arbete på olika nivåer i samhället och aktiviteterna är både kort- och långsiktiga. Verksamheten innefattar också flera av de åtgärder som lyfts fram som möjliga metoder för att förebygga rasism. Dit hör att inte hyra ut lokaler till öppet rasistiska organisationer och bedriva utbildnings- och upplysningsverksamhet (Vedung, 1991).

Delar av den verksamhet som BFC bedriver är inriktad mot förebyggande arbete i skolan. Men eftersom de anser det nödvändigt, ligger tyngdpunkten i arbetet på att begränsa de rasistiska och nazistiska organisationernas verksamhet och möjligheten till nyrekrytering snarare än att förebygga ”vardagsrasismen”, det vill säga kränkningar i vardagslivet.

Arbetsgrupp mot främlingsfientlighet i Nora

BAKGRUND

Under senare delen av 1990-talet hade Nora kommun problem med att en rasistisk organisation spred propaganda. Det medförde att antalet ungdomar som sympatiserade med organisationen ökade. År 1998 genomfördes även en olaglig demonstration i Nora. Därför beslutade kommunen att starta en samverkansgrupp mot främlingsfientlighet, rasism och nazism. Några år senare misshandlades två personer i Nora av fem nazister, varav två kom från kommunen. Detta ökade allmänhetens motstånd mot dessa grupperingar, vilket intensifierade samverkansgruppens arbete.

ÅTGÄRDER

Arbetsgruppen mot främlingsfientlighet och rasism är en permanent grupp som tillhör kommunens lokala brottsförebyggande råd. Arbetsgruppen består av representanter för polisen, socialtjänsten, skolan, fritidsförvaltningen, flykting- och invandrarenheten, det kommunala bostadsbolaget samt Svenska Kyrkan. Utgångspunkten för gruppens arbete är en handlingsplan som innefattar både generella och individuella åtgärder. Till de generella insatserna hör framför allt det arbete som bedrivs inom skolan. I Nora kommun ska information om rasism och nazism vara en del av den reguljära skolundervisningen. Dessutom har man på kommunens högstadieskola utarbetat en trygghetsplan med tydliga riktlinjer för arbetet mot främlingsfientlighet. För att väcka elevernas intresse för främmande kulturer bjuder man in invandrarorganisationer som berättar om sina kulturer. Dessutom välkomnas externa föreläsare och teatergrupper som diskuterar ämnet. Det finns också en tydlig handlingsplan för hur lärare ska agera när de uppmärksammar såväl fysisk som psykisk mobbing. På samma sätt som vid Brottsförebyggande Centrum i Värmland försöker man att förhindra nyrekrytering till rasistiska organisationer genom att utbilda skolpersonal i vilka symboler och vilken musik som de bör vara särskilt uppmärksamma på.

Till de individuella, mer riktade, åtgärderna hör att skola, polis och socialtjänst har kontakt med föräldrar till ungdomar som visat

sympatier för rasistiska organisationer. Föräldraverksamheten har utvecklats med inspiration från en föräldrastödsgrupp i den skånska kommunen Klippan. Klippans kommun hade i slutet av 1990-talet stora problem med ungdomar som sympatiserade med rasistiska organisationer. För att stötta ungdomarnas föräldrar så att de orkade hjälpa sina ungdomar att ta ställning mot rasismen tog socialtjänsten och polisen initiativ till en föräldragrupp. Föräldragruppen inrättade bland annat en stödtelefon. De har även gett ut en skrift med information om tidiga tecken på rasistiska värderingar hos ungdomar samt fakta om symboler, musik och tidskrifter som har anknytning till rasism och nazism.

I Nora arbetar polisen, skolan, kyrkan och socialtjänsten med föräldraarbetet. För att ta reda på vilka föräldrar som behöver stöd kartlägger de ungdomar i riskzon. Tjänstemännen tar sedan en personlig kontakt med de föräldrarna och bjuder in dem till en informationsträff. Antalet träffar avgörs utifrån de medverkande föräldrarnas behov. På träffarna får föräldrarna bland annat information om symboler och vit-maktmusik. Tjänstemännen hjälper också de föräldrar som behöver ytterligare stöd att få kontakt med andra myndigheter och organisationer.

Till de individuella åtgärderna hör också att samverkansgruppen mot främlingsfientlighet, rasism och nazism i samarbete med Exit har utformat en handlingsplan för att hjälpa ungdomar som vill hoppa av en främlingsfientlig organisation.

RESULTAT

I Nora har man lyckats skapa ett brett samarbete mellan flera olika organisationer. Dessutom är arbetsgruppen i Nora en permanent grupp, som är verksam även när det inte finns några aktuella problem. Därigenom har man en hög beredskap om det inträffar en akut händelse, till exempel rasistiska demonstrationer. Detta tillsammans med det kontinuerliga informationsutbytet mellan olika organisationer har sannolikt bidragit till ökad kunskap om demokratins betydelse som motkraft mot rasism och främlingsfientlighet. Kunskapsuppbyggnaden och handlingsberedskapen inom kommunen underlättar troligen också arbetet med att förhindra nyrekryteringen till främlingsfientliga grupper. I Nora har man även fokuserat på att

både arbeta med individuella åtgärder och med mer generella insatser, vilket är en viktig strategi för att förebygga främlingsfientlighet.

Samverkan för att stödja offer för homofobiska brott

BAKGRUND

För att förbättra polisens och lokalsamhällets stöd och skydd till personer som utsatts för homofobiska brott startades ett projekt i Västmanlands län, Västmanlandsprojektet. Projektet var en del av Rikspolisstyrelsens (RPS) arbete med att utveckla polisens brottsofferstödande verksamhet. En utgångspunkt för projektet var därför att omsätta myndighetens kunskaper inom brottsofferområdet och anpassa dem till homofobiska brott. Till grund för projektet låg bland annat boken *Brottsoffer*, från teori till praktik (Lindgren, Pettersson och Hägglund, 2001). Där presenteras exempelvis en modell för hur lokalsamhället, inklusive polisen, kan arbeta för att stödja brottsoffren. Samarbetspart i projektet blev polismyndigheten i Västmanland, bland annat mot bakgrund av att det tidigare inträffat ett par uppmärksammade våldsbrott med homofobiska motiv i Västerås.

ÅTGÄRDER

Till en början anlätades en forskare för att genomföra en kartläggning av de homosexuellas utsatthet för brott i Västmanland. En enkät skickades till medlemmar i RFSL (Riksförbundet för sexuell likaberättigande) Västmanland för att få en bild av utsattheten för brott med homofobiska motiv. Omkring en femtedel av medlemmarna uppgav att de utsatts för brott på grund av sin homosexualitet. Till brotten hörde trakasserier, sexualbrott, våld och en kombination av hot och våld. Endast hälften av dem som enligt studien utsatts för brott med homofobiska motiv anmälde det till polisen och majoriteten upplevde att de fått ett dåligt bemötande av polisen (Tiby, 2001)².

² Det är dock svårt att dra några säkra slutsatser eftersom underlaget i studien är mycket litet. Enligt en svensk avhandling från 1999 var andelen utsatta 25 procent i hela riket (Tiby, 1999). Enligt samma studie gjorde 30 procent en polisanmälan och av dem upplevde tre fjärdedelar att de fick ett bra bemötande av polisen.

En mycket viktig del av projektet var att engagera samtliga lokala aktörer. Utöver polisen deltog det lokala brottsofferjouren ”Värna Västerås”, Åklagarmyndigheten, RFSL, Brottsofferjouren och Landstinget. Parallellt med kartläggningen av homosexuellas utsatthet i Västerås påbörjade därför projektledaren arbetet med att engagera de övriga aktörerna.

För att öka intresset för, och kunskapen om, homofobiska brott inom de olika organisationerna anordnades sedan utbildningar för all personal inom de berörda organisationerna, det vill säga även receptionister och administratörer. Exempelvis arrangerades ett stort gemensamt upptaktsmöte och lunchseminarier, dels enbart för polisen, dels för samtliga yrkesgrupper. Orsaken till att alla yrkesgrupper fick ta del av utbildningarna var att man därigenom ville skapa en gemensam värdegrund inom de olika organisationerna.

Ett syfte med projektet var att skapa rutiner inom de olika myndigheterna och därför utarbetade polisen en handledning för skydd av offer för homofobiska brott. Till grund för handledningen låg bland annat en manual som tagits fram av Internationella Polis chefsföreningen (IACP). I samråd med övriga aktörer omarbetade projektledaren handledningen och anpassade den till svenska förhållanden. Av handledningen framgår exempelvis vikten av att polisledningen tar ställning för att bekämpa dessa brott och skapar en tydlig ansvarsfördelning inom myndigheten. Den beskriver också hur en effektiv förundersökning bör bedrivas, till exempel vilka indikatorer som är viktiga att söka efter vid misstanke om hatbrott. Polisens handledning låg sedan även till grund för de handläggningsrutiner som nu finns för tjänstemännen på socialtjänstförvaltningen. Kommunens handledning tar bland annat upp ansvarsfördelningen inom de olika myndigheterna och där finns kontaktuppgifter till såväl andra myndigheter som olika frivilligorganisationer.

Efter det att handledningarna utarbetats och ett flertal utbildningar genomförts anordnade den lokala brottsofferjouren en uppföljande värderingsutbildning. Syftet var bland annat att belysa utsattheten hos vissa grupper i samhället och stärka samverkan mellan hjälporganisationerna, polisen, åklagaren, socialjouren, psykiatri och akutmottagningen. Som kursledare anlätades en erfaren kurator från RFSL och den forskare som genomfört den inledande

kartläggningen. De ämnen som togs upp på utbildningen var: historik, lagstiftning, demokrati och diskriminering. Inte minst arbetade man med värderingsövningar för att få deltagarna att pröva och diskutera sina egna värderingar. Därutöver genomfördes ett antal samarbetsövningar baserade på autentiska hatbrottsfall.

RESULTAT

Konkret har projektet resulterat i två handledningar, en för personalen inom socialtjänstförvaltningen och en för polisen. Handlingsmaterialet för polisen har också tryckts och ska distribueras till samtliga landets polismyndigheter (och översättas till engelska). Andra effekter av projektet är att utbildningstillfällena och seminarierna om homosexuellas utsatthet uppmärksammat personalen inom länets myndigheter på problemen. Projektet har inte utvärderats men en styrka i projektet är att det bygger på en teoretisk grund och att det gjordes en kartläggning och problemanalys innan projektet genomfördes.

En svårighet i projektet har, enligt projektledaren, varit att engagera de lokala aktörerna och få dem att prioritera projektet. När flera olika aktörer är involverade i förebyggande arbete är det ofta svårt att skapa en samsyn kring problemet och hitta gemensamma prioriteringar, något som är extra svårt när det gäller hatbrott. I en internationell forskningsrapport framgår att det är svårt att utveckla samverkansgrupper för att förebygga hatbrott eftersom det ibland finns en motvilja att erkänna att det förekommer trakasserier mot minoriteter. Dessutom litar offren ofta inte på andra grupper och avstår därför från att anmäla brott (Shaw, 2002). Enligt projektledaren lyckades de trots allt engagera de olika organisationerna tack vare att man inom projektet hade god inblick i, och kunskap om, berörda organisationers struktur och kultur. Särskilt viktigt har det visat sig vara att motivera cheferna i respektive organisation att ta ställning för, och prioritera, de aktuella frågorna.

Källa: Polismyndigheten i Västmanlands län (2003). Västmanlandsprojektet – en handledning för att förbättra stödet till offer för homofobiska brott. Rikspolisstyrelsen: Stockholm.

Sammanfattande diskussion

Arbetet med att förebygga hatbrott bör inte bara vara inriktat mot vissa individer eller problemområden. För att öka medvetenheten om fördomar och diskriminering är det en fördel om arbetet omfattar både rättsväsendet och andra institutioner. Det är också viktigt att använda sig av både riktade insatser och mer generella sådana (Shaw, 2002). Därför beskriver detta kapitel förebyggande arbete mot hatbrott, som baserats på samarbete mellan flera olika myndigheter och där flera olika åtgärder ingår. Ett exempel på riktade insatser är Nora kommuns föräldrastödande arbete för föräldrar med barn i riskzon. Brottsförebyggande centrum i Värmlands och Nora kommuns verksamhet i skolorna är exempel på mer generella insatser. Inom Västmanlandsprojektet har man framför allt arbetat med generella insatser riktade mot exempelvis rättsväsendet, kommunala förvaltningar och ideella organisationer.

Även om det finns få utvärderade förebyggande projekt mot hatbrott visar de sammanlagda internationella erfarenheterna att flera av de ingredienser som finns i de beskrivna projekten kan vara verkningsfulla. Dit hör till exempel att det ingår flera olika åtgärder som är inriktade mot enskilda händelser och att man tillhandahåller generell upplysning och stöd. De beskrivna projekten har även innefattat en kartläggning och problemanalys, något som är viktigt i allt förebyggande arbete.

Att förebygga rasism, främlingsfientlighet och homofobi är ett svårt och känsligt arbete. Insatser som till synes verkar välfungerande kan visa sig vara ineffektiva och risken är då att åtgärderna i stället bidrar till att öka högerextrema åsikter och att både allmänheten och politiker avvisar fortsatta förebyggande insatser (Shaw, 2002). Det är en anledning till att det är av stor betydelse att utvärdera insatserna. Ofta är det dock svårt att utvärdera åtgärder för att förebygga hatbrott, bland annat är mörkertalet stort vid hatbrott. Dessutom är det svårt att mäta förändrade attityder och värderingar hos människor.

Liksom i exempelvis Värmland och Nora påbörjas många gånger ett arbete mot rasism och främlingsfientlighet först efter det att en

allvarlig händelse inträffat eller då en större demonstration eller liknande genomförs. Risken är då att problemen förvärras innan det förebyggande arbetet kommer igång. Å andra sidan kan en sådan händelse bidra till att ett samhälle får kraft att driva frågan (Shaw, 2002).

LÄR AV ANDRAS ERFARENHETER

Nora är också ett exempel på en kommun som tagit intryck av andra i sitt arbete med att arbeta förebyggande, exempelvis när det gäller arbetet med föräldrasamverkan. Kommunernas behov av hjälp har bland annat uppmärksammats i Norge. Där finns en så kallad Vejledningstjeneste bestående av en grupp forskare och andra experter. Om det uppstår ett problem i en kommun kan personal från Vejledningstjenesten, ofta en forskare och en praktiker, kallas in. De analyserar då situationen och föreslår åtgärder som man på lokal nivå kan arbeta vidare med. Ofta handlar det om olika nätverk mellan kyrka, polis, socialtjänst och organisationer (Lodenus, 2003).

VIKTIGT ATT TA REDA PÅ MOTIVET TILL ETT BROTT

I projekten från Värmland och Västmanland har polisen bland annat fått utbildning i att ställa relevanta frågor när de möter brottsoffer. En anledning till det är att förbättra polisens förmåga att bemöta brottsoffret professionellt. Att ställa relevanta frågor är också viktigt för att identifiera motivet till brottet. Ytterligare ett exempel på hur polisen kan arbeta för att identifiera hatbrottsmotivet är polismyndigheten i Uppsala där en SÄPO-anställd läser alla polisanmälningar.

SKOLANS ROLL SOM FÖREBYGGARE

Skolan är en viktig aktör som i detta kapitel endast fått begränsad uppmärksamhet. Det finns dock flera exempel på skolor där man arbetar för att förebygga främlingsfientlighet. Ett vanligt inslag är att anordna studieresor till Auschwitz och att bjuda in olika föreläsare, till exempel offer för förintelsen. Ett annat exempel är myndigheten Forum för levande historia som bland annat utarbetar utbildningsmaterial som skolor kan använda. Politikernas roll har inte heller uppmärksammats i detta kapitel. Den politiska motståndskraften

spelar dock en mycket viktig roll i arbetet med att motverka främlingsfientlighet.

LÄSTIPS OCH INTRESSANTA WEBBPLATSER OM FRÄMLINGSFIENTLIGHET, RASISM OCH HOMOFOBI:

De verksamheter och aktiviteter som beskrivits i detta kapitel är endast exempel på vad som bedrivs i Sverige. Här finns ytterligare exempel på lästips och intressanta webbplatser för den som vill läsa mer.

Brott mot homo- och bisexuella och/eller transpersoner är en skrift från RFSL. Skriften vänder sig till dem som kommer i kontakt med personer som varit utsatta för olika former av hot, våld och övergrepp.

På Forum för levande historias webbplats kan man beställa eller ladda ner skrifter, böcker och filmer som myndigheten har producerat, www.levandehistoria.se.

Arbetsgruppen Arm i arm har haft i uppdrag att ansvara för några av de initiativ mot rasism som regeringen presenterade sommaren 2000. På deras webbplats kan man bland annat få kort information om olika lokala projekt mot främlingsfientlighet och rasism, www.armiarm.nu.

Centrum mot rasism är en ideell samarbetsorganisation för organisationer som arbetar mot rasism, diskriminering och andra former av intolerans. De ansvarar för den kunskapsbank, Sverige mot rasism, som Integrationsverket haft i uppdrag att bygga upp. Kunskapsbanken hittar du på www.sverigemotrasism.nu.

Expo är en privat ideell forskningsstiftelse som bland annat bedriver publicistisk och opinionsbildande verksamhet, www.expo.se. I samband med Malmö Museums utställning Skånsk Nazism har EXPO givit ut boken Handbok för demokrater.

kapitel 6:

Åtgärder mot bilbrott

Bilbrott är de vanligaste så kallade vardagsbrotten. Under år 2003 anmäldes nästan 200 000 bilbrott i hela landet, vilket motsvarar omkring en sjättedel av alla anmälda brott (med bilbrott avses här biltillgrepp och stölder ur och från motorfordon). Bilbrotten påverkas i hög utsträckning av den så kallade tillfällesstrukturen. Sedan år 1975 har antalet bilar ökat kraftigt, vilket har lett till att även antalet brott ökat. Antalet biltillgrepp i förhållande till antalet registrerade bilar år 2003 är dock ungefär densamma som år 1975, omkring 130 anmälda biltillgrepp per 10 000 bilar i trafik (BRÅ, 2004).

Förutom att bilbrott ställer till problem för den enskilde bilägaren, upplevs ofta bilbrottsligheten vara bland de största problemen i många bostadsområden. Dessutom innebär bilbrottsligheten stora kostnader för försäkringsbolagen och för rättsväsendet. Enligt Trafikförsäkringsföreningen betalar försäkringsbolagen omkring 5 miljoner kronor varje dag för stöldskador på bil. Även för polisen innebär bilbrottsligheten stora kostnader och enbart administrationen av polisanmälningarna uppges uppgå till 70 000 arbetstimmar per år, vilket motsvarar drygt 40 årsarbetskrafter (BRÅ, 2002).

Därutöver är bilbrott ett vanligt ungdomsbrott och ett så kallat strategiskt brott. Många av dem som senare blir återfallskriminella har börjat sin brottsliga karriär med att lagföras för biltillgrepp. Stulna bilar används även för att begå andra brott, exempelvis inbrott och rån. Det är heller inte ovanligt att förarna i stulna bilar utgör en fara i trafiken för både sig själva och andra.

Det är några av anledningarna till att bilbrottsligheten är ett prioriterat område inom det brottsförebyggande arbetet. I detta kapitel presenteras lokala förebyggande projekt för att förebygga bilbrott. Projekten är hämtade från Storbritannien, Finland, Nederländerna och Sverige.

Ett brittiskt exempel på certifiering av parkeringar – Secured Car Park Award Scheme

BAKGRUND

En av de åtgärder som enligt utvärderingar visat sig effektiv för att förebygga bilbrott är certifiering av parkeringar. I Storbritannien inrättades år 1998 en samverkansgrupp Vehicle Crime Reduction Action Team (VRACT) som fick i uppdrag att införa ett nationellt åtgärdsprogram mot bilbrott. En av de åtgärder de rekommenderade var att motivera dem som äger parkeringar att certifiera dessa enligt en checklista, Secured Car Park Award Scheme (SCP).¹ Målet är att minska bilbrottsligheten, liksom rädslan för brott, genom att certifiera parkeringar där det vidtagits åtgärder för att skapa en säkrare och tryggare miljö.

ÅTGÄRDER

Secured Car Park Award Scheme (SCP) utvecklades ursprungligen av de brittiska polischefernas organisation (ACPO) i början av 1990-talet. Syftet var bland annat att uppmuntra dem som ansvarar för större parkeringar att förbättra säkerheten för att minska brottsligheten och öka tryggheten. Efter att ha prövat modellen under ett antal år förändrades och utvecklades SCP. I dag har det brittiska inrikesdepartementet och BPA, British Parking Administration, ansvar för att administrera certifieringen. Det är emellertid polisen som ansvarar för att certifiera varje enskild parkering. De har även en rådgivande funktion och bidrar med exempelvis riskanalyser. Polisen samarbetar med så kallade "Surveyors", eller kontrollanter, vilkas uppdrag är att säkerställa kvaliteten i arbetet med certifieringen. Certifieringsschemat är uppbyggt så att den som kontrollerar parkeringen ska kunna svara ja eller nej på ett antal fastställda kriterier. Parkeringarna ska sedan årligen inspekteras till en kostnad motsvarande 1 500 kronor per besiktning. De åtgärder som ska vidtas för att parkeringen ska bli certifierad återfinns under nio olika rubriker där varje rubrik innehåller ett flertal olika kriterier, till exempel övervakning och parkering, belysning, tillgänglighet och förvaltning. (Se faktaruta).

1) SCP har numer bytt namn till The Safer Parking Award.

SECURED CAR PARK SCHEME

- Övervakning och planering av parkeringen:
Övervakningen ska omfatta hela parkeringen. Det bör finnas naturlig övervakning, kameraövervakning och vakter. Dessutom ska parkeringen planeras så att miljön omkring, och på, parkeringen underlättar övervakning och inte skapar gömställen.
- Hantering av avgränsningar:
Parkeringens avgränsning, i form av staket och liknande, bör inte hindra insyn. Det bör heller inte finnas parkbänkar eller liknande som gör det enkelt att, vid sidan om in/utfarter, ta sig in och ut på parkeringen. Parkeringen bör också avgränsas så att det tydligt framgår var den ökade säkerheten gäller.
- Utformningen av parkeringsområdet:
De enskilda parkeringsplatserna bör placeras så att övervakningen underlättas. Betalningsautomaterna ska vara väl övervakade och placerade där det rör sig många människor.
- Belysning:
Parkeringen ska ha en heltäckande belysning som är svår att vandalisera.
- Tillgängligheten för bilar:
Det ska exempelvis finnas ett begränsat antal överblickbara och övervakade in- och utfarter.
- Tillgängligheten för fotgängare:
Liksom för bilar ska det för fotgängare finnas ett begränsat antal in- och utgångar. Även gångvägarna ska ha god övervakning och vara utformade så att ingen kan gömma sig i anslutning till dem.
- Säkerheten:
Kriteriet är att genom en effektiv övervakning minska möjligheterna till brott och rädslan för att utsättas för brott. Övervakningen ska även göra det möjligt att i tid reagera på problem.
- Skyltning:
På parkeringen bör det finnas tydlig information om alltifrån avgifter till hur parkeringen övervakas och hur ledningen kan kontaktas.
- Förvaltning av parkeringen:
De som förvaltar parkeringen bör regelbundet träffas för att diskutera exempelvis brottsnivån och var på parkeringen brotten genomförts. Därutöver ska all parkeringspersonal vara utbildad och det ska vara lätt för besökarna att komma i kontakt med personalen. Andra kriterier är att det ska finnas en förteckning över kundklagomål och att parkeringsplatsen städas och underhålls.

RESULTAT

Arbetet med Secured Car Park Award Scheme har utvärderats i en brittisk rapport (Home Office, 2003). När rapporten skrevs hade cirka 1 000 av uppskattningsvis 20 000 parkeringar i England och Wales certifierats. I rapporten undersöktes utfallet av SCP i sex olika regioner. Det visade sig bland annat att systemet med certifiering minskade bilbrottsligheten och ökade tryggheten när det genomfördes på särskilt brottsutsatta parkeringar. Dessutom begicks det mycket få bilbrott på de nya parkeringar som byggdes enligt standarderna. De punkter på checklistan som hade störst effekt på såväl bilbrottsligheten som rädslan för brott var formell övervakning, belysning, kontroll över möjligheterna att ta sig till och från parkeringen (tillgänglighetskontroll) och att parkeringen var städad och väl underhållen. Det visade sig också vara av stor vikt att förvaltningen av parkeringarna fungerade väl.

Det har dock varit förhållandevis trögt att införa systemet med certifiering. Det gäller särskilt i högriskområden där parkeringarna ofta har sämre grundförutsättningar, vilket gör att det krävs större förändringar och därmed större investeringar.

Samtidigt finns det ekonomiska fördelar med att certifiera parkeringar. På exempelvis betalparkeringar kan det innebära ökade intäkter när fler väljer att parkera där. Dessutom kan det locka fler besökare till köpcentrum eller liknande. För att det ska bli ekonomiskt fördelaktigt måste emellertid allmänheten ha god kännedom om systemet med certifiering. Enligt utvärderingen var det dock få som kände till Secured Car Park Award Scheme.

Det har också stor betydelse att de som genomför certifieringen är konsekventa. De poliser som skulle genomföra certifieringen hade möjlighet att anpassa kriterierna utifrån de lokala förhållandena. Däremot var det otydligt i vilken omfattning dessa avvikelser fick ske. En konsekvens blev därför att olika poliser gjorde olika bedömningar och därför höll parkeringarna inte en jämn standard.

Ett svenskt exempel på certifiering av parkeringar

BAKGRUND

Stadsdelen Gunnared i nordöstra Göteborg är ett svenskt exempel där fastighetsägare gått samman och infört certifiering av parkeringsplatser. När det år 2000 bildades ett lokalt brottsförebyggande råd bestämdes att det brottsförebyggande arbetet skulle baseras på en kartläggning av problem med utsatthet för brott och otrygghet i stadsdelens fyra bostadsområden. Tre undersökningsmetoder användes: redovisning av polisanmäld brottslighet, enkätundersökning bland de boende med frågor om upplevd otrygghet och utsatthet för brott samt intervjuer med nyckelpersoner. Det visade sig då att bilbrottsligheten var ett av de största problemen i området. Kort efter det att resultaten presenterats tog ett av allmännyttans bolag kontakt med samtliga fastighetsägare i stadsdelen. Syftet med mötet var att diskutera om det, utifrån resultatet av kartläggningen, fanns förutsättningar för fastighetsägarna att samarbeta kring trygghet och säkerhet. Utgångspunkterna var att tryggheten i stadsdelen är en angelägenhet för alla fastighetsägare och att de gemensamt, snarare än var för sig, skulle kunna bedriva ett effektivare brottsförebyggande arbete. Diskussionerna ledde till att sju fastighetsägare hösten år 2001 slöt ett samarbetsavtal som innebar att de gemensamt skulle arbeta förebyggande.

ÅTGÄRDER

Ett av de problemområden som fastighetsägarna valde att satsa på var bilbrottsligheten. Utgångspunkten för deras arbete var att det är tillfället som gör tjuven och insatserna inriktades därför mot att försvåra brottslighet och öka de boendes trygghet.

För att initiera konkreta åtgärder tillsattes en tillfällig projektledning. Redan från början var avsikten att projektledningen endast skulle finnas under en begränsad tid och att arbetet därefter skulle ingå i fastighetsägarnas ordinarie verksamhet. Det har inte funnits någon särskild budget för att finansiera åtgärderna, utan varje enskild fastighetsägare ska bekosta de åtgärder som genomförs i det egna området.

En av åtgärderna har varit att de boende som hyr parkeringsplats

får låna en rattkrycka kostnadsfritt, mot att de i en överenskommelse med hyresvärderna förbundit sig att använda den. Dessutom inventerade projektledningen fastighetsägarnas alla parkeringsplatser och föreslog därefter fysiska åtgärder för att försvåra bilbrott. För att effektivt kunna följa upp de åtgärder som genomförts initierades en checklista för trygghetskontroll av parkeringsplatser. Liksom Secured Car Park Award Scheme i Storbritannien innehåller checklistan ett antal frågor som fastighetspersonal ska kunna besvara med ja eller nej. För att bli godkänd krävs att man kan svara ja på en viss andel av frågorna. Det finns därutöver ett antal frågor som alltid måste besvaras med ja för att parkeringen ska bli godkänd.

Frågorna på checklistan omfattar bland annat förvaltning av parkeringen, belysning, skyltning och skalskydd (exempelvis grindar och staket). Några av de åtgärder som genomförts vid parkeringarna i Gunnared är kraftigt ökad belysning och att man har beskurit skymmande buskar och rivit murar som har försvårat översiktligheten från närliggande bostäder samt förbättrat städning och underhåll av parkeringen.

För att hantera besiktningen av parkeringarna har ett av fastighetsföretagen utvecklat ett dataprogram. Dessutom finns det planer på att ta fram särskilda skyltar att sätta upp på de certifierade parkeringarna. Det pågår även diskussioner om hur systemet med checklistor ska kunna användas även i övriga Göteborg. Då kan det även bli aktuellt att utbilda besiktningsmän som ska godkänna parkeringarna.

RESULTAT

Från år 2001, det vill säga året innan åtgärderna vidtogs, och fram till år 2003 har andelen polisanmälda bilbrott i stadsdelen sjunkit med närmare 50 procent. Enligt en utvärdering som sammanställts av ett konsultföretag som deltagit i arbetet med att utveckla det förebyggande arbetet finns det ett tydligt samband i tid mellan de åtgärder som genomförts och det minskade antalet bilbrott. År 2004 presenterades en uppföljning av en enkät som delats ut till Gunnaredsborna tre år tidigare. Uppföljningen visade bland annat att något färre av de boende uppfattade brott mot bilar och motorcyklar som ett problem efter det att åtgärderna genomförts. Jämförelsen visade även att 45 procent av de tillfrågade år 2004 alltid eller ofta tyckte

att de hade tillgång till en trygg parkering, motsvarade andel år 2001 var 33 procent. Samtidigt har andelen boende som ibland känner sig oroliga för att vistas på sin parkeringsplats ökat med omkring fem procent. Något som enligt utvärderingen kan tyda på att åtgärderna som vidtagits på parkeringsplatserna snarare minskat den upplevda tryggheten, än ökat den. En förklaring som ges är att åtgärderna som genomförts i området gjort de boende mer uppmärksamma på riskerna att utsättas för brott. Samtidigt ökade den generella tryggheten i stadsdelen som helhet.

Enligt utvärderingen har det inte skett någon överflyttning av brott från Gunnared till andra stadsdelar eller till andra typer av brott. Snarare har bilbrottsligheten minskat även i närliggande områden och den anmälda brottsligheten i Gunnared har totalt sett minskat. Det har även genomförts ett flertal andra insatser i Gunnared, bland annat inom ramen för det lokala brottsförebyggande rådets verksamhet. Därutöver har närpolisområdet i Angered haft kraftigt ökade resurser och särskilt arbetat mot narkotikabrott och ungdomsbrottslighet, något som troligtvis bidragit till den minskade bilbrottsligheten. Bilbrottsligheten har dock minskat betydligt kraftigare i Gunnared än i övriga delar av närpolisområdet.

Källa: Malm, U. (2003), Fastighetsägare i samarbete för minskad bilbrottslighet (ej publicerat material).

Töm bilen själv!

BAKGRUND

Det går relativt fort för en inbrottstjuv att bryta sig in i en bil. Om man lämnar saker synligt i bilen ökar risken för inbrott. För att undvika inbrott i bilen är det viktigt att bilägare inte lämnar saker synligt i bilen. Därför genomförs det emellanåt kampanjer på temat Töm bilen själv! Bäst resultat vid informationskampanjer får man genom att använda professionella marknadsföringsmetoder. Enkla affischer med tydlig text och igenkänningsbara logotyper ökar chansen att budskapet når fram. Det gäller dock att vara försiktig så att informationen inte skapar en överdriven rädsla för brott bland allmänheten (Home Office, 2003 b). Nedan presenteras tre olika exempel på Töm bilen själv-kampanjer.

ÅTGÄRDER

I Danderyd har polisen valt en något annorlunda metod för att informera om riskerna med att lämna saker kvar i bilen. Vid ett flertal tillfällen per år kontrollerar polisen bilar som parkerat på större parkeringar för att notera vad bilägaren lämnat synligt i bilen. De noterar föremålen på en lapp med texten: I din bil har vi sett följande stöldbegärliga saker....För att säkerställa att bilägarna verkligen läste lapparna kuverteras de i polismyndighetens kuvert. Även i de fall där bilägarna inte lämnat något kvar skrev poliserna en lapp, men då med texten: Vad vi kan se har du inget stöldbegärligt kvarlämnat i din bil! För att inte utmärka de bilar där bilägaren lämnat kvar värdesaker är det vid denna typ av kampanjer väsentligt att placera ut meddelanden på samtliga bilar.

Liknande projekt har även genomförts i nordvästra Skåne där de lokala brottsförebyggande råden på flera orter gick samman för att informera bilägare. Ett flertal personer arbetade under några dagar ideellt på ett antal större parkeringsplatser för att informera bilägarna om riskerna med att lämna kvar föremål i bilen. Dessutom arrangerades en radiokampanj i en reklamradiokanal också den på temat Töm bilen själv!

I den nederländska staden Utrecht har man genomfört liknande kampanjer, med projektnamnet Nothing in....nothing out. Kampanjerna har drivits av så kallade stadsvakter, som är civila medarbetare som samarbetar med den lokala polisen. De har inga polisiära befogenheter men ska vara extra ögon och öron åt polisen. Till deras uppgifter hör även att ge service till både boende och turister i Utrecht. Stadsvakterna kontrollerade bilar på så kallade "hot spots", det vill säga områden där det inträffat mycket bilinbrott och bilstölder. De placerar flygblad under vindrutetorkaren då de uppmärksammar att: bilen inte är låst, om värdefulla saker ligger synligt i bilen eller när bilen är utan anmärkning.

RESULTAT

Kampanjerna i Danderyd har hittills inte utvärderats, men eftersom åtgärden genomförts på parkeringar med stor genomströmning har det varit svårt att följa upp om åtgärden har haft någon effekt. När kampanjerna genomförts regelbundet har dock, enligt polisen, anta-

let stöldbegärliga saker i bilarna minskat. I Nordvästra Skåne har man följt upp insatsen och uppmärksammade att bilbrottsligheten i de områden där kampanjen genomförts hade minskat. Det är dock troligt att minskningen även har andra orsaker än Töm bilen självkampanjen. I Nederländerna har man följt upp effekterna av stadsvakternas arbete med att kontrollera bilar och informera bilägare. Två år efter det att man börjat informera bilägarna hade bilinbrotten minskat med närmare 30 procent. Stadsvakterna upptäckte också färre värdesaker i bilarna när projektet pågått under två år. (Under perioden oktober till december år 2001 upptäckte stadsvakterna värdesaker i 23 procent av de bilar de kontrollerade, till skillnad från 9 procent motsvarande period år 2003.)

Brittiska erfarenheter visar att generella informationskampanjer kan vara effektiva till en början för att sedan minska i effekt och bli i stort sett helt verkningslösa. Det är troligt att kampanjer riktade mot en klart definierad målgrupp och som är avgränsade i tid och rum har större förutsättningar att bli framgångsrika (BRÅ, 2004c).

Riktad information till bilägare

BAKGRUND

I slutet av 1990-talet uppmärksammade polisen i Helsingfors att bilar av äldre årsmodell, som saknade elektroniskt stöldskydd och parkerades i särskilt utsatta områden, oftare än andra bilar blev stulna. De nyare bilarna med elektroniskt stöldskydd blev inte stulna lika ofta men det var dock relativt vanligt att det skedde inbrott i dessa bilar. Utgångspunkten för projektet var att bilägarna till de äldre bilarna borde vara intresserade av att utrusta bilarna med stöldskydd och parkera på säkrare parkeringar för att minska risken för bilstöld. Dessutom antog man att risken för inbrott i de nyare bilarna skulle minska om bilägaren inte lämnade värdefulla saker i bilen och om de installerade billarm.

ÅTGÄRDER

Polisen i Helsingfors skickade därför riktad information till ett urval av de bilägare som hade ”högriskbilar”. Två utskick gjordes.

Det första utskicket riktades till drygt 2 000 personer som bodde i högriskområden och ägde bilar av årsmodellerna 1986-1992. Av informationsbrevet framgick att mottagaren ägde en bil som var mer stöldbegärlig än genomsnittet. Brevet innehöll även information om bilstöld och brottsförebyggande tips, exempelvis en uppmaning att komplettera med ett mekaniskt eller elektroniskt stöldskydd och att parkera på säkra parkeringsplatser.

Det andra utskicket skickades till knappt 9 000 ägare av nya bilar varav de flesta hade elektroniskt stöldskydd. Denna gång inriktade man sig på riskerna för bilinbrott. Till skillnad från det första utskicket uppmärksammades bilägarna på att elektroniskt stöldskydd inte förhindrar inbrott. Därför rekommenderades billarm som ett komplement till det elektroniska stöldskyddet. Därutöver bifogades en broschyr som utarbetats av polisen tillsammans med ett flertal företag som arbetade med säkerhetsutrustning.

RESULTAT

I samband med att åtgärden planerades utsågs två jämförbara grupper av bilägare som inte fick ta emot något utskick, det vill säga två kontrollgrupper. Tanken var att utvärdera insatsen genom att jämföra antalet polisanmälda bilbrott i de grupper som fick utskicken, det vill säga experimentgrupperna, med dem som inte fick något. Det visade sig då vara stora skillnader i effekterna av de båda utskicken.

Det utskick som skickades till dem med äldre bilar följdes upp sju veckor efter det att informationen nått bilägarna. Detta utskick gav det förväntade resultatet: av dem som hade fått riktad information anmälde drygt 20 personer att de fått sin bil stulen, medan drygt dubbelt så många av dem som inte fått någon information anmälde sin bil stulen.

Det andra utskicket, till bilägare med nyare bilar, följdes upp cirka sju månader efter det att informationen nått bilägarna. Effekten av detta utskick var marginell, skillnaden i antalet polisanmälda bilinbrott mellan experiment- och kontrollgrupp var inte större än att den kunde bero på slumpen.

Resultaten av experimentet tyder, precis som vid utvärderingar av andra brottsförebyggande projekt, på att effekten av förebyggande åtgärder är störst i högrisksituationer. Äldre bilar blir exempelvis

generellt oftare föremål för biltillgrepp. Ägare till dessa löper större risk att bilen blir stulen och man kan därför anta att de är mer motiverade att genomföra rekommendationerna. Dessutom var tipsen till dem, att exempelvis använda ett mekaniskt stöldskydd/rattkrycka, förhållandevis billigt och effektivt. Nya bilar har ofta redan larm och man kan dessutom anta att fler av dessa bilägare är rädda om bilen och parkerar på säkra parkeringar. Tipset till dem var att installera ett larm, något som är betydligt dyrare än en rattkrycka.

Källa: Takala J-P (2003) A Car Crime Prevention Experiment Through Targeted Information to Vehicle Owners.

Sammanfattande diskussion

De åtgärder som har beskrivits i detta kapitel har främst varit så kallade situationella, eller tillfällesreducerande, åtgärder. Situationell brottsprevention innefattar åtgärder och insatser som gör det svårare att genomföra brottet, ökar upptäcktsrisken och minskar utbytet av brottet. Det har visat sig att bilbrott är en brottskategori på vilka sådana åtgärder har god effekt.

Certifiering av parkeringsplatser, som i exemplen från Storbritannien och Gunnared, handlar till stor del om att försvåra för gärningsmannen att genomföra biltillgreppen. Dessutom ökar upptäcktsrisken genom både den naturliga och formella övervakningen. Informationsåtgärder handlar i stor utsträckning om att uppmärksamma bilägare på riskerna för bilbrott och informera om förebyggande åtgärder (BRÅ, 2004). Töm bilen själv-kampanjer är exempel på sådana kampanjer. Om målgruppen för Töm-bilen-själv-kampanjer följer tipsen i kampanjen förebyggs brott genom att utbytet av brottet minskar. Finns det inget att stjäla i bilen, minskar risken för inbrott.

Rattkrycka är en åtgärd som har visat sig vara mycket effektiv mot såväl bilstöld som inbrott i bil. Orsaken är troligen att rattkryckan signalerar att bilägaren är medveten om riskerna för bilbrott och att det därför inte är troligt att han/hon lämnat något värdefullt kvar i bilen. Det har dock visat sig vara svårt att få bilägare att använda rattkrycka (BRÅ, 2004). I exemplet Gunnared uppmanades de boende, som hyrde parkering, att använda rattkrycka och de fick

rattkryckan kostnadsfritt eller till subventionerat pris. De informeras även om nyttan av att använda dem. Trots det valde förhållandevis få bilägare att använda dem (Malm, 2004).

Att begå bilbrott är ofta en del av en i övrigt kriminell livsstil. De åtgärder som har beskrivits i detta kapitel utelämnar åtgärder som riktar sig mot de grundläggande orsakerna till att vissa personer utvecklar en kriminell livsstil. Situationella åtgärder har visat sig ha en begränsad effekt på de så kallade livsstilskriminella. Det innebär att även om brotten minskar på den parkering där åtgärderna genomförts, kan de överflyttas till någon annan plats. Samtidigt har det visat sig att nyttoeffekten ökar (det vill säga att det totala antalet brott minskar) även om en del av bilbrotten i stället begås på en annan parkeringsplats (BRÅ, 2002).

Våren 2003 gav regeringen Brottsförebyggande rådet (BRÅ) i uppdrag att tillsammans med Rikspolisstyrelsen genomföra en nationell strategi för att minska bilbrottsligheten. Inom ramen för det arbetet har ett flertal projekt påbörjats som med fördel kan användas på lokal nivå. Exempelvis har man tagit fram handboken Säkrare parkeringsplatser, som vänder sig till dem som planerar parkeringar och till dem som dagligen arbetar med parkeringar. I handboken finns det också en checklista på hur man kan förebygga bilbrott på parkeringar.

Man har även tagit fram ett statistikverktyg som ska underlätta arbetet med att på lokal nivå kartlägga, analysera och vidta åtgärder mot bilbrottslighet. Statistikverktyget är en utveckling av metoden LUPP, Lokal uppföljnings- och prognosprocedur. Genom metoden går det att utifrån antalet anmälda brott under de senaste tre åren beräkna den förväntade bilbrottsligheten på såväl lokal som nationell nivå. Den informationen kan exempelvis användas för att vidta åtgärder under de perioder när det enligt statistiken begås flest bilbrott. Uppgifterna kan också användas för att jämföra den förväntade brottsligheten med det faktiska utfallet. Därigenom kan man följa upp om genomförda åtgärder har haft önskad effekt.

Statistikverktyget finns tillgängligt på BRÅ:s webbplats, www.bra.se/ minskabilbrott. Där finns också annan information om BRÅ:s arbete med att förebygga bilbrottslighet samt information om lokala och internationella förebyggande projekt.

Kapitel 7:

Bebyggelse- inriktad brotts- prevention

En stor del av den anmälda brottsligheten begås i anslutning till bebyggelse. Inbrott, stölder, tillgrepp av bilar och våldsbrott är vanliga brottstyper i miljöer där människor bor eller arbetar. Redan under 1960-talet väcktes insikten om att utformningen av bebyggelse och dess relation till andra objekt i staden kunde ha betydelse för brottsnivåerna. I en mening kan man tala om att det började föras en diskussion om relationen mellan stadsplanering, byggnadsutformning och brottsprevention. Sedan dess har arkitekter, planerare och personer som arbetar med brottsförebyggande frågor försökt omsätta teorier om planeringens betydelse för brottsligheten i praktiken. Forskarna har dock länge varit oeniga om hur sambanden ser ut och vilka miljöer som minskar eller ökar risken för hög brottslighet i ett område. Vissa menar att *öppna* bebyggelsestrukturer, som inbjuder till att människor rör sig och vistas i ett område, kan vara brottsförebyggande. Andra menar att det faktum att okända människor rör sig i ett område ökar risken för brottslighet. Därför bör man sträva efter att tydliggöra gränser mellan privata och offentliga platser i bebyggda områden. Det gör det lättare för människor som bor i området att utöva en informell social kontroll och upprätta ”försvarbara rum”. Forskning som försökt testa dessa två hypoteser pekar dock i olika riktning (Office of the Deputy Prime Minister, 2004).

Det finns ändå goda skäl att ha ett brottsförebyggande perspektiv i stadsplanering och bebyggelseutformning, trots att forskningen inte entydigt har kunnat påvisa att det kan påverka brottsligheten. Inte minst finns det en trygghetsaspekt som bör lyftas fram. Trygghet är en viktig välfärdsfaktor. Om vissa typer av bebyggelse skapar mer rädsla och otrygghet än andra borde det vara ett tillräckligt starkt argument för att prioritera trygghetsfaktorer i utformningen av bostadsområden.

Trygghetsvandringar i Tynnered

BAKGRUND

Samhällsplaneringen och utformningen av byggda miljöer är ofta en sluten process där medborgarnas möjligheter att påverka är relativt begränsade. Inte minst i arbetet för att öka tryggheten kan det vara ett problem eftersom otrygghet är en individuell och subjektiv

känsla som människor upplever på olika sätt. Stadsdelen Tynnered i Göteborg har sedan flera år arbetat aktivt för att engagera och göra medborgarna mer delaktiga i arbetet med trygghetsfrågor. Ett viktigt instrument för att uppnå detta har varit att ordna så kallade trygghetsvandringar. En trygghetsvandring är en kartläggning av otrygga miljöer som görs i form av en stadsvandring där boende i området tillsammans med ansvariga tjänstemän i kommunala förvaltningar och bostadsbolag deltar. Bakgrunden till trygghetsvandringarna i Tynnered var att stadsdelen ansåg att medborgarna hade ett för litet inflytande i stadsdelens arbete för att minska brottsligheten och öka tryggheten. Många i Tynnered upplevde även att det fanns otrygga miljöer i området som borde åtgärdas. Problemen var främst koncentrerade till Tynnereds största torg Opaltorget som var en samlingsplats för gäng, där vandalisering och inbrott var vanligt. Även området runt spårvagnshållplatsen upplevdes som otryggt och inte inbjudande.

ÅTGÄRDER

Opaltorget hade länge upplevts som ogästvänligt av många boende i området. Flera år innan arbetet med trygghetsvandringar inleddes hade en konsult tagit fram förslag till förändringar av torget. Förvaltningarna hade dock svårt att komma överens om vem som skulle stå för kostnaderna. Utan stöd utifrån var det också svårt att få resurser till att göra fler trygghetsvandringar. För att komma vidare i arbetet fick stadsdelen stöd av Göteborgs centrala brottsförebyggande råd *Tryggare och Mänskligare Göteborg*. Meningen var att Tynnered skulle utveckla metoderna för att genomföra trygghetsvandringar. Sedan dess har fyra trygghetsvandringar genomförts i området. Med hjälp av hyresgästföreningen och bostadsbolagen inbjöds boende att delta i trygghetsvandringarna. Dessutom inbjöds representanter för stadsdelsförvaltningen, park- och naturförvaltningen (som har centralt ansvar för parkområden i hela Göteborg), lokalförsörjningsförvaltningen, polisen, ungdomsledare och frivilligorganisationer. Trygghetsvandringarna genomfördes under kvällstid och de inblandade bjöds in för en kortare genomgång där grunderna för vandringen redovisades och vad deltagarna skulle titta efter. En arkitekt med erfarenhet av trygghetsvandringar höll också en kor-

tare föreläsning.

Varje trygghetsvandring lades upp längs en på förhand utstakad väg, för att de olika vandringarna skulle täcka upp olika områden i stadsdelen. För att få olika perspektiv på vandringen eftersträvade man också att olika kategorier av människor deltog, till exempel när det gällde ålder eller kön. Under vandringen stannade deltagarna på vissa platser, deras iakttagelser skrevs ner och platsen prickades ut på en karta. Det kunde till exempel handla om att det var dålig belysning, buskage som minskade sikten eller skadegörelse. Sedan återsamlades man i en lokal och sammanställde svaren. I och med att chefer för till exempel parkförvaltning och bostadsbolag var med vid vandringen kunde deltagarna få ett direkt svar på vilka möjligheter det fanns att göra förändringar. Efter trygghetsvandringen sammanställdes iakttagelserna och skickades ut till ansvariga myndigheter.

RESULTAT

Trygghetsvandringarna i Tynnered är en konkret form av trygghetsarbete i stadsdelen.

En direkt effekt av trygghetsvandringarna är att fler boende i Tynnered har involverats i stadsdelens trygghetsarbete. Genom trygghetsvandringarnas direkta återkoppling mellan kartläggning av problem och förslag till åtgärder har många sett att deras synpunkter har resulterat i förändringar.

Trygghetsvandringarna har resulterat i flera konkreta förändringar i stadsdelen. Otrygga, skräpiga och vandaliserade miljöer har uppmärksammats och åtgärdats. Bland annat har belysningen förbättrats runt ett antal så kallade primära gångstråk, som används av många boende i stadsdelen. Underhåll och städning av parkmark har också samordnats bättre mellan olika fastighetsägare.

Trygghetsvandringarna har fått betydelse för planeringen av den framtida bebyggelsen i Tynnered. Sedan trygghetsvandringarna gjordes har Göteborgs stad undersökt möjligheterna att bygga ut nya områden genom så kallad förtätning i staden. Det innebär att ny bebyggelse inte förläggs längst ut i städerna utan i de ”tomrum” som finns i och mellan bostadsområden. Som ett resultat av trygghetsvandringarna finns det planer på att anlägga ny bebyggelse i de områden som upplevs som mest otrygga. Tanken är att bostäderna

ska motverka otrygghet genom att det blir mer liv och rörelse i dessa områden.

Trygghetsvandringarna ska i första hand ses som en *metod* att kartlägga otrygga miljöer. Trygghetsvandringarna i sig kan inte minska brottsligheten. De trygghetsundersökningar som har gjorts av bostadsbolagen i Tynnered tyder dock på att fler boende känner sig tryggare sedan arbetet med trygghetsvandringarna startade. Det är värt att påpeka att stadsdelsförvaltningen i Tynnered parallellt med trygghetsvandringarna även har drivit ett ambitiöst arbete för att förebygga brott och att öka tryggheten i området. Stadsdelens folkhälsoråd har en permanent arbetsgrupp som arbetar med trygghetsfrågor och den har genomfört flera åtgärder. Även bostadsbolagen i Tynnered har arbetat aktivt med brottsförebyggande och trygghet.

Det går att diskutera vilken funktion trygghetsvandringarna har haft för trygghetsarbetet i Tynnered. Frågan är om andra kartläggningsmetoder hade kunnat uppmärksamma de problem de boende upplevde och om det hade lett till konkreta åtgärder i samma utsträckning. De tjänstemän som arbetat med trygghetsvandringarna i stadsdelen menar att trygghetsvandringarna har riktat en större uppmärksamhet mot trygghetsfrågor i stadsdelen. De har också blivit en utgångspunkt för bostadsbolag och förvaltningar att vidta åtgärder och att samordna sina insatser i större utsträckning. Eftersom flera ansvariga chefer deltog i vandringarna fick de också höra och diskutera de boendes önskemål på plats. Vissa hade knappt vandrat i stadsdelen på kvällstid när det var mörkt eftersom de bodde och arbetade i andra delar av staden. Mötet mellan ansvariga chefer och boende har därför sannolikt inneburit att bostadsbolag och förvaltningschefer har känt en större skyldighet att vidta åtgärder. På samma sätt har trygghetsvandringarna inneburit att stadsdelens tjänstemän har fått ett starkare mandat för att driva trygghetsfrågorna gentemot de centrala förvaltningar som till exempel ansvarar för vägar eller parkskötsel.

Kommentar: Trygghetsvandringarna i Tynnered har resulterat i en *trygghetsmanual*. Den finns att ladda ner på adressen <http://www.tryggaremanskligare.goteborg.se/pdf/manual.trygg.pdf>

Planera bort brotten

BAKGRUND

Bostadsområdet Ärvinge i Kista i västra Stockholm är ett exempel på ett bostadsområde där det redan under planeringsstadiet fördes en diskussion om den fysiska miljöns påverkan på de framtida brottsnivåerna i området. Bakgrunden till projektet i Ärvinge var en liknande satsning som Stockholmspolisen genomförde i förorten Akalla. I Akalla genomfördes både situationella åtgärder (förstärkt skalskydd och sektionering av garage och källare) och insatser för att stärka den sociala kontrollen i området. Effekten blev en markant minskning av förråds- och källarinbrotten liksom bilbrotten. Tanken med projektet i Ärvinge var att ta tillvara de goda erfarenheterna av Akalla-projektet redan i projekteringsstadiet.

ÅTGÄRDER

Initiativet till projektet i Ärvinge togs av byggentreprenörens projektledare som tog kontakt med polisen för att genomföra ett antal brottsförebyggande åtgärder. Insatserna gjordes både i de enskilda fastigheterna och i fastigheternas omgivning.

Alla lägenheter fick förråden inbyggda i lägenheterna eller byggda i anslutning till bostadshusen. Inga förråd placerades i källare eller på vindar.

I alla lägenheter installerades säkerhetsdörrar. Alla lägenheter på nedre botten försågs även med fönster och altandörrar som var förstärkta och låsbara.

Gårdarna utanför lägenheterna försågs med flera symboliska hinder som häckar, staket, markbeläggningar, planteringar och privata trädgårdar.

Både bostäder och kontor byggdes i området. Fastighetsägaren placerade även ett förvaltningskontor i området vilket gjorde att dess personal var mer synlig i området på dagtid.

RESULTAT

Åtgärderna i Ärvinge har utvärderats i en studentuppsats som visar att inbrotten i bostäder och förråd är färre i Ärvinge än i de två närliggande bostadsområden som har använts som kontrollområden.

Enligt uppsatsen går det inte att förklara skillnaderna med de socioekonomiska förutsättningarna i områdena. Ärvinge har snarare ett sämre utgångsläge jämfört med kontrollområdena: området består uteslutande av hyresrätter, medelinkomsterna i området är lägre och omsättningen på lägenheter är högre. I stället lyfter utvärderingen fram de fysiska förutsättningarna som en förklaring. Som stöd för det används i utvärderingen ett index som visar de brottsförebyggande egenskaperna hos ett område. Indexet bygger på sju olika kategorier: stadsplanemässiga förhållanden, överskådlighet och synlighet, orienterbarhet och tillgänglighet, förvaltning, fysiska hinder, sociala hinder och symboliska hinder. Fältstudier visar att Ärvinge når ett betydligt högre index än kontrollområdena när de sju kategorierna slås samman. Det går att diskutera om vad som spelat störst roll för den lägre brottsligheten i Ärvinge. Utvärderingen ger dock inga svar på om det bara är det förstärkta skalskyddet på dörrar och fönster som givit effekt eller om det är mer svåranalyserade faktorer som symboliska hinder, informell social kontroll eller områdets stadsplanemässiga förhållanden som har varit avgörande.

Källa: Lind, J. (2000), Bebyggelseplanering mot brott: En empirisk prövning. Uppsats i tillämpad kriminologi. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Sammanfattande diskussion

De två exempel som beskrivits i kapitlet är två ganska olika exempel på hur man kan arbeta för att förändra den byggda miljön i brottsförebyggande syfte. Exemplet från Ärvinge bygger mer på en teoretisk modell enligt den så kallade CPTED-skolan (Crime Prevention Through Environmental Design). Med hjälp av förstärkt skalskydd och tydligare gränser mellan vad som är privata och offentliga rum försöker man försvåra möjligheterna att begå brott. Om de specifika åtgärderna står i centrum i Ärvinge-projektet ligger tyngdpunkten i projektet i Tynnered mer på *processen*. Trygghetsvandringarna kan beskrivas som en metod både för att kartlägga ett områdes problem med brott och otrygghet, men även som ett sätt att stärka medborgarnas inflytande i arbetet med att förebygga brott och otrygghet.

Forskningen pekar åt olika håll när det gäller den byggda miljöns

betydelse för brottsligheten. Det finns därför stor anledning att göra en grundlig analys av brottsproblemen i ett område innan brottsförebyggande insatser genomförs som tar sikte på de stadsplanemässiga förhållandena i området. Det finns flera skäl till det.

Det är oftast kostsamt att göra stadsplanemässiga förändringar i ett område, framför allt när det handlar om förändringar i ett befintligt område. Här bör man överväga kostandseffektiviteten i de föreslagna insatserna.

Förändringar av ett områdes fysiska struktur är svåra att korrigera i efterhand. Stadsplaneringen är en del av en helhet där en etablerad struktur kan kräva en hel serie åtgärder för att förändra.

Förändringar av bebyggelse i brottsförebyggande syfte kräver att det anläggs ett större framtidsperspektiv än vanligt när insatserna planeras. De stadsplanemässiga förhållandena förändras ständigt genom att till exempel ny bebyggelse och nya vägar tillkommer, vilket också kan förändra brottsligheten (Office of the Deputy Prime Minister, 2004).

Allt detta pekar mot att brottsprevention som strävar efter att anpassa bebyggelsens utformning endast kan vara ett komplement till en mer socialt inriktad brottsprevention. Projektet i Ärvinge visar dock att det finns anledning att försöka fördjupa förståelsen av hur den fysiska miljön kan påverka brottsligheten. Trygghetsvandringar har också flera förtjänster som talar för att modellen bör vidareutvecklas. De kan vara ett sätt att skapa en större delaktighet i det brottsförebyggande arbetet. Många medborgare kan göras delaktiga i att inventera och kartlägga var i området man vet att brott begås eller var man känner sig otrygg.

Referenser
och mer
information

Referenser

Block, R. och Davis, S. (1996). The environs of rapid transit stations: A focus for street crime or just another risky place. I: Clarke, R.V. (red.) *Preventing Mass Transit Crime. Crime Prevention Studies, Volume 6*. Monsey, NY: Willow Tree Press.

Borschos, B. (1998). Rattfylleri. I: Ahlberg, J. (red.) *Brottsutvecklingen i Sverige 1995-1997*. BRÅ-rapport 1998:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.

Brottsförebyggande rådet (2004). *Brottsutvecklingen i Sverige 2000-2003*. BRÅ-rapport 2004:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.

Brottsförebyggande rådet (2004b). *Kriminalstatistik 2003*. BRÅ-rapport 2004:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.

Brottsförebyggande rådet (2004c). *En nationell strategi för att minska bilbrottsligheten – Delrapport 1* (webbpublikation). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet (2003). *Återfall i brott – En översikt*. BRÅ-rapport 2004:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.

Brottsförebyggande rådet (2003b). *KRIS – En kartläggning av föreningen Kriminellas Revansch i Samhället*. BRÅ-rapport 2003:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.

Brottsförebyggande rådet (2001). *Efter muck – Från anstalt till livet i frihet*. BRÅ-rapport 2001:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.

Brottsförebyggande rådet (2002). *Det går att reducera bilbrottslighet – Ett idédokument*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet (2002b) *Hatbrott – En uppföljning av rättsväsendets myndigheter*, BRÅ-rapport 2002:9. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.

Brottsförebyggande rådet (1998). *Rattfylleri. Utvärdering av 1994 års reform av trafiknykterhetslagstiftningen*. BRÅ-rapport 1998:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.

Dublin Bus Anti-Vandalism Campaign, delprojekt i EU-kommissionens projekt TAPESTRY, http://www.eutapestry.org/p_dwl/csr/csr_c13_dublin.pdf.

Ekblom, P. (2002). From the source to the mainstream is uphill: the challenge of transferring knowledge of crime prevention through replication, innovation and anticipation. I: Tilley, N. (red.) *Analysis for Crime Prevention. Crime Prevention Studies, Volume 13*. Monsey, NY: Criminal Justice Press.

Folkhälsoinstitutet (1996). *Våld, alkohol och övriga droger, 1996: 114*.

Folkhälsoinstitutet (2003). *Ansvarsfull alkoholservering m.m., 2003:36*.

Gerstenfeld, P.B. (2003). *Hate crimes. Causes, controls and controversies*. London: Sage Publications.

Graham, K. m.fl. (1998). Current directions in research on understanding and preventing intoxicated aggressions. *Addiction* 93 (5).

Gripenberg, J. (2004). *Observations of doormen intervention towards obviously drug impaired guests at nightclubs: A study of effects of a community drug prevention program in Stockholm, Sweden*. Posterpresentation at The 12 th annual meeting of the Society for Prevention Research, Quebec, Canada, 27-29 maj, 2004.

Gripenberg, J. (2002). Droger på krogen. En kartläggning av narkotikasituationen på Stockholms krogar. Rapport 20, STAD-projektet. http://www.stad.org/utvardering/forskning/rapport_20.pdf

Home Office (2003). *Between the lines: an evaluation of the Secured Car Park Award Scheme*. London: Home Office.

Home Office Research and Development Statistics Directorate (2003b). *The role of publicity in crime prevention: findings from the Reducing Burglary Initiative*. Series: Home Office Research Study 272, Home Office: London.

Homel, R. m. fl. (1997). Preventing alcohol-related crime through community action: The Surfers Paradise safety action project. I: Homel, R. (red.) *Policing for prevention: Reducing crime, public intoxication, and injury. Crime Prevention Studies, Volume 7*. Monsey, NY: Criminal Justice Press.

Homel, R. och Clark, J. (1994). The prediction and prevention of violence in pubs and clubs. I: Clarke, R. (red.) *Crime Prevention Studies, Volume 3*. Monsey: Criminal Justice Press.

Justitiedepartementet, (1996). *Allas vårt ansvar, ett nationellt brottsförebyggande program*, Ds 1996:59, Stockholm: Fritzes.

Karlsson, G. (1999). *Drunk driving: a study of psychosocial, and health factors, focusing on young and middle-aged men in a metropolitan area*. Stockholm: Karolinska Institutet.

Kühlhorn, E. (2004). Misshandel. I: Dolmén, L. (red.) *Brottsutvecklingen i Sverige 2001-2003*. BRÅ-rapport 2004:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.

Lenke, L. (1989), *Alcohol and criminal violence: time serie analyses in a comparative perspective*. Lunds universitet: Institutionen för socialt arbete.

Lind, J. (2000). *Bebyggelseplanering mot brott: En empirisk prövning*. Uppsats i tillämpad kriminologi. Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.

Lindgren, M., Pettersson, K.-Å., Häggglund, B. (2003). *Brottsoffer. Från teori till praktik*. Stockholm: Jure CLN AB.

Lipsey, M. W. (1992). Juvenile delinquency treatment: A meta-analytic inquiry into the variability of effects. I: Cook, T.C. mfl. *Meta-Analysis for Explanation*. New York: Russell Sage.

Lodenus, A.-L. (2003). Offer för rasistiska brott, I: Lindgren, M., Pettersson, K.-Å. och Häggglund, B. (red) *Utsatta och sårbara brottsoffer*. Stockholm: Jure förlag AB.

Loukaitou-Sideris, A. (1999). Hot spots of bus stop crime. The importance of environmental attributes. *Journal of the American Planning Association*, 65: 395-411.

Maguire, M. och Nettleton, H. (2003). Reducing alcohol-related violence and disorder: an evaluation of the 'TASC' project. *Home Office Research Study 265*. London: Home Office.

Malm, U (2004). *Bilbrott i Gunnared, (ej publicerat material)*.

Marowitz, W. A. (1993). Hate or bias crime legislation. I: Kelly, R. J. (red) *Bias Crime. American Law Enforcement and Legal Responses*. Office of International Criminal Justice. Chicago: The University of Illinois.

Mattison, J. (2001). *Stranger and acquaintance violence: practice messages from the British Crime Survey*. Briefing Note 7/01. London: Home Office.

Morris, S. (1998). Clubs, drugs & doormen. *Crime Detection & Prevention Series Paper No.86*. London: Home Office.

Norström, T. (1998). Effects on criminal violence of different beverage types and private public and drinking. *Addiction*, 93: 689–699.

Nyström S., Jess K. och Soydan H. (2002). *Med arbete som insats – Klienteffekter och samhällsekonomisk lönsamhet i socialt arbete*. Socialstyrelsen: Centrum för utvärdering av socialt arbete.

Office of the Deputy Prime Minister (2004). *Safer places: The planning system and crime prevention*. London: Office of the Deputy Prime Minister.

Polismyndigheten i Västmanlands län (2003). *Västmanlandsprojektet – en handledning för att förbättra stödet till offer för homofobiska brott*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

Poyner, B. (1980). *A study of street attacks and their environmental settings*. London: The Tavistock Institute of Human Relations.

Raistrick, D. m.fl. (1999). *Tackling alcohol together: The evidence base for a UK alcohol policy*. London: Free Association Books.

Roncek, D. W. och Maier, P. A. (1991). Bars, blocks, and crimes revisited: Linking the theory of routine activities to the empiricism of hot spots. *Criminology* 29: 725–754.

Sarnecki, J. (2003). *Introduktion till kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.

Shaw, M. och Barchechat, O. (2002). *Preventing hate crimes: International strategies and practice*. International Centre for the Prevention of Crime, webbpublikation.

Skr. (2001). *Regeringens skrivelse*, Skr. 2000/01:59. En nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering.

Smith J. (2003). The nature of personal robbery. *Home Office Research Study* 254. London: Home Office.
Statistiska Centralbyrån (2004). *Offer för våld och egendomsbrott 1978-2002*. Stockholm: SCB.

Stockwell, T. m.fl. (1993). High risk drinking settings: the association of serving and promotional practices with harmful drinking. *Addiction* (88).

Säkerhetspolisens rapport (2003). *Brottslighet kopplad till rikets inre säkerhet*.

Södersjukhuset (2000). *Storstadsvåld – En undersökning vid Södersjukhusets akutmottagning*. Umeå: Kombi Marketing.

Tiby, E. (1999). *Hatbrott? Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott*. Edsbruk: Akademitryck.

Tiby, E. (2001). *Hatbrott? En studie i Västerås om utsatthet för brott på grund av sexuell läggning*. Stockholm: Stockholms Universitet, Kriminologiska institutionen (ej publicerat material).

Trygghet i kollektivtrafiken – En Forskningssammanställning (2001). Underlagsrapport till kollektivtrafikkommittén, N SOU 2001:5.

Vedung, E. (1991). *Utvärdering i politik och förvaltning*. Studentlitteratur: Lund, refererad i Wigerfelt, B. och Wigerfelt, A. (2001) *Rasismens yttringar – Exemplet Klippan*. Lund: Studentlitteratur.

Wallin, E. (2004). *Responsible beverage service. Effects of a com-*

munity action project. Stockholm: Karolinska Institutet, Institutionen för folkhälsovetenskap.

Mer information

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) är en myndighet under justitiedepartementet. BRÅ:s uppgift är att främja brottsförebyggande arbete genom utveckling, utvärdering, forskning och information inom det kriminalpolitiska området. BRÅ ansvarar också för Sveriges officiella kriminalstatistik. Stöd till det lokala brottsförebyggande arbetet är en av BRÅ:s huvuduppgifter. På www.bra.se finns en avdelning, Lokala råd, med information som riktar sig till lokala brottsförebyggande aktörer. Avdelningen innehåller bland annat nyheter, projektbeskrivningar, information om ekonomiskt stöd till brottsförebyggande projekt och kontaktuppgifter till de lokala brottsförebyggande råden.

Tidigare utgivna idéskrifter:

- Idéskrift 1. Bygga upp lokalt brottsförebyggande arbete.
- Idéskrift 2. Kartläggning, problemanalys & prioriteringar.
- Idéskrift 3. Brottsförebyggande åtgärder i praktiken.
- Idéskrift 4. Utvärdering och dokumentation.
- Idéskrift 5. Brott på karta.
- Idéskrift 6. Grannsamverkan.
- Idéskrift 7. Brottsförebyggande arbete i skolan.
- Idéskrift 8. Lupp. En lokal uppföljnings- och prognosprocedur i problemorienterat arbete mot brott.
- Idéskrift 9. Att förebygga våld mot kvinnor i nära relationer.
- Idéskrift 10. Föräldrastöd i teori och praktik.
- Idéskrift 11. Tio lokala brottsförebyggande råd